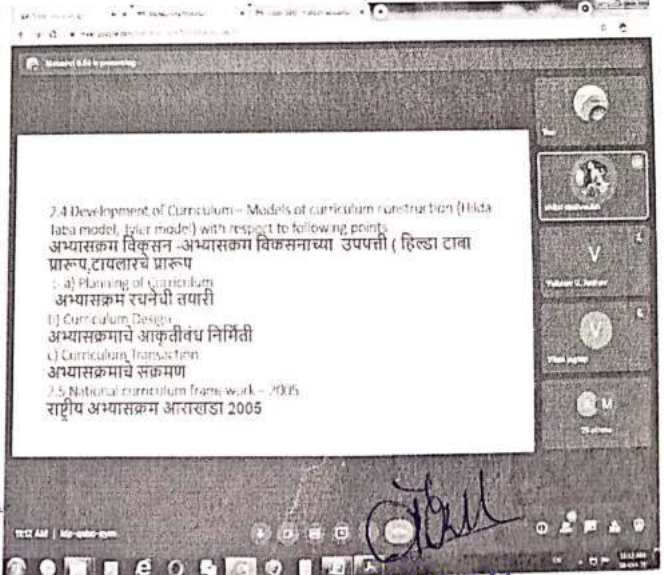
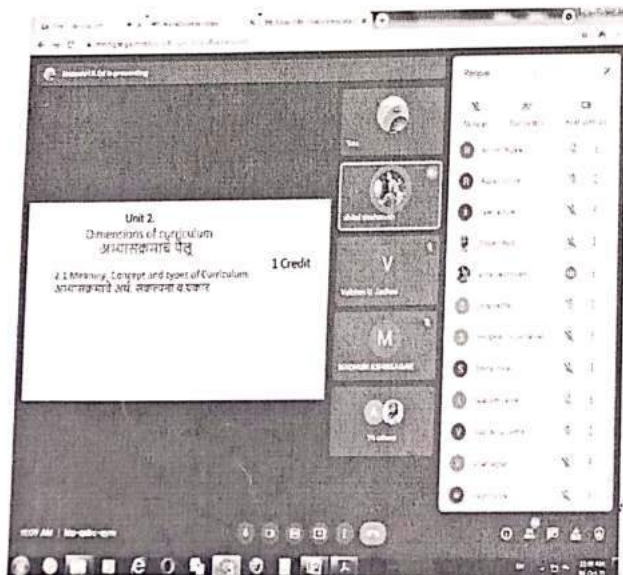
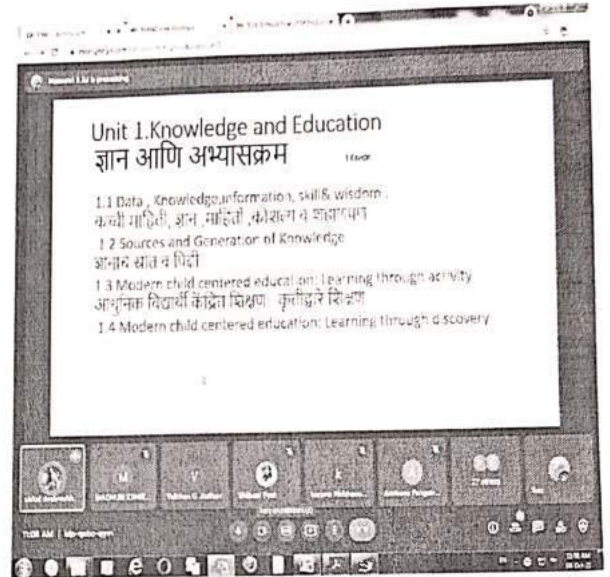
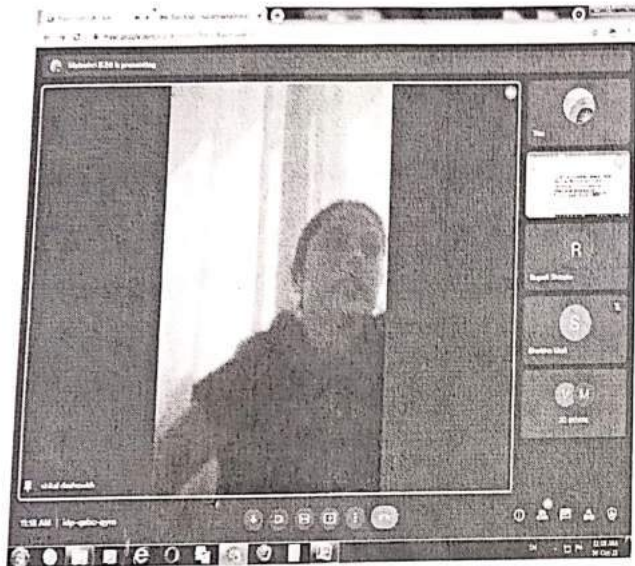
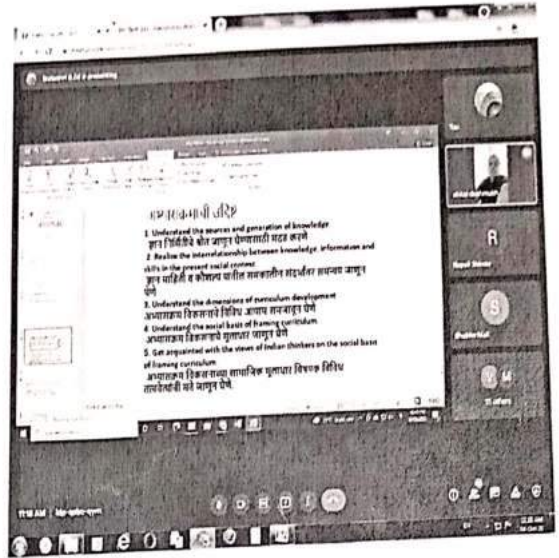
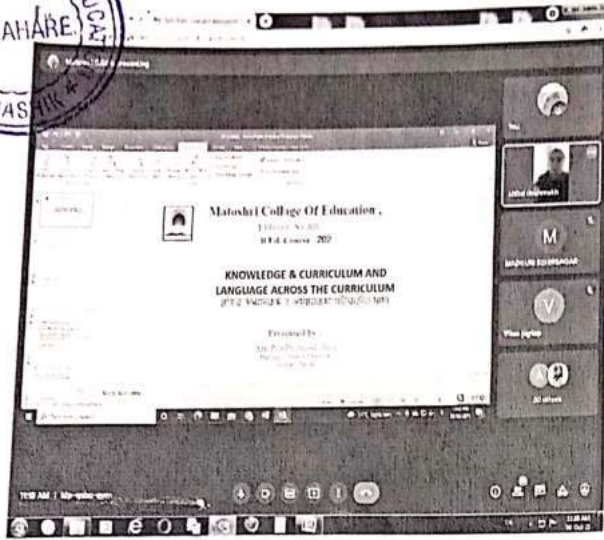
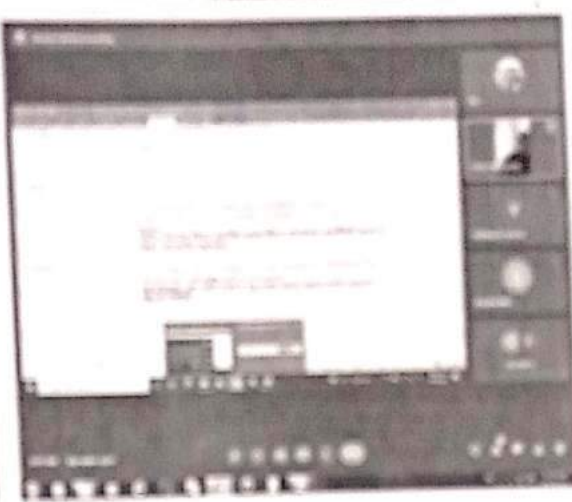
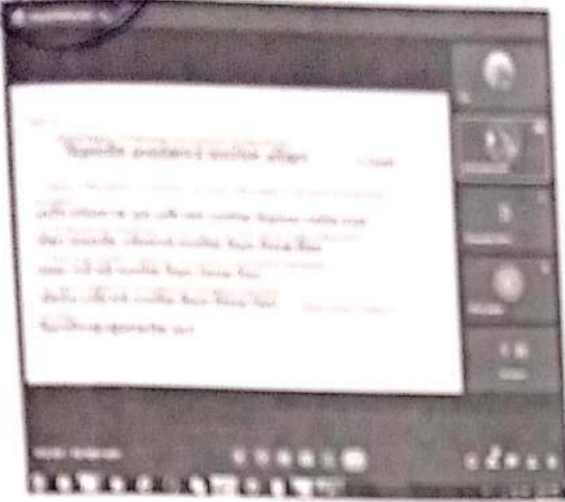

**Technology
Assisted
Learning
Across All**

PRINCIPAL
Matoshri College of Education
Eklahare Tal. & Dist. Nashik

[Handwritten Signature]
PRINCIPAL
Member - Dept. of Education
Education, I.T. & Dist. Nashik

1. **PRODUCTION**
 2. **SALES**
 3. **MARKETING**
 4. **FINANCE**
 5. **OPERATIONS**
 6. **LEGAL**
 7. **IT**
 8. **HR**
 9. **ADMIN**
 10. **RESEARCH & DEVELOPMENT**

1. **PRODUCTION**
 2. **SALES**
 3. **MARKETING**
 4. **FINANCE**
 5. **OPERATIONS**
 6. **LEGAL**
 7. **IT**
 8. **HR**
 9. **ADMIN**
 10. **RESEARCH & DEVELOPMENT**

1. **PRODUCTION**
 2. **SALES**
 3. **MARKETING**
 4. **FINANCE**
 5. **OPERATIONS**
 6. **LEGAL**
 7. **IT**
 8. **HR**
 9. **ADMIN**
 10. **RESEARCH & DEVELOPMENT**

1. **PRODUCTION**
 2. **SALES**
 3. **MARKETING**
 4. **FINANCE**
 5. **OPERATIONS**
 6. **LEGAL**
 7. **IT**
 8. **HR**
 9. **ADMIN**
 10. **RESEARCH & DEVELOPMENT**

1. **PRODUCTION**
 2. **SALES**
 3. **MARKETING**
 4. **FINANCE**
 5. **OPERATIONS**
 6. **LEGAL**
 7. **IT**
 8. **HR**
 9. **ADMIN**
 10. **RESEARCH & DEVELOPMENT**

1. **PRODUCTION**
 2. **SALES**
 3. **MARKETING**
 4. **FINANCE**
 5. **OPERATIONS**
 6. **LEGAL**
 7. **IT**
 8. **HR**
 9. **ADMIN**
 10. **RESEARCH & DEVELOPMENT**

[Handwritten signature]

PRODUCTION
 1. **PRODUCTION**
 2. **SALES**
 3. **MARKETING**
 4. **FINANCE**
 5. **OPERATIONS**
 6. **LEGAL**
 7. **IT**
 8. **HR**
 9. **ADMIN**
 10. **RESEARCH & DEVELOPMENT**

मातोश्री एज्युकेशन सोसायटी संचालित,
मातोश्री शिक्षणशास्त्र महाविद्यालय
 एकलहरे, नाशिक

कोर्स: १०३ अध्ययन व अध्यापन (प्रथम वर्ष)

सादरकर्ते :
 प्रा. शशिकांत श्र्च. निकम
 (M. A. (Eng.), M. Ed. SET (Education), D.C.M.)

घटक क्र. १.: अध्ययन उपपत्ती व अनुदेशन प्रणाली श्रेयांक : ०१

• १.२ पारंपरिक अध्ययन उपपत्ती (Learning Theories) :

• २) पाठ्यलोकः

- अभिजात अभिांधान उपपत्ती (Theory of Classical Conditioning)
- जनक : इव्हान पेट्रोविक पाव्हलॉव्ह (रुसियन मानसशास्त्रज्ञ)
- अध्ययन तत्व : विशिष्ट वेतक व विशिष्ट प्रतिक्रिया याचा साहचर्य संबंध प्रस्थापित करणे म्हणजे अध्ययन.
- वेतक व प्रतिक्रिया सापध्धे वैसागिक साहचर्य संबंध असतो.
- उदा. विच पाहिल्यावर तोंडातला पाणी मुटणे.

घटक क्र. १.: अध्ययन उपपत्ती व अनुदेशन प्रणाली श्रेयांक : ०१

• १.२ पारंपरिक अध्ययन उपपत्ती (Learning Theories) :

• २) पाठ्यलोकः

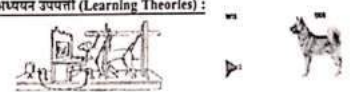
- स्वरूप : उपपत्ती वेतक व प्रतिक्रिया या घटकांवर आधारित आते.
- अभिांधान म्हणजे संबंध जोडणे होय.
- सर्व प्राण्यांचे वर्तन / अच्यवन अभिांधान प्रक्रियेद्वारे घडते.
- प्रतिक्रिया या संघटित असतात, उदा. दिवा लागल्यावर हात जोडणे.
- उपपत्तीचा गाथा: रोज किंवा अधिक वेतक एका वेळेत किंवा एका पाठोपाठ आते तर एका वेतकाशी संबंधित असलेली स्वाध्धनिक प्रतिक्रिया दुसऱ्या वेतकाशी जोडली जाते, त्यान्यात साहचर्य निर्माण होते.
- अध्ययन म्हणजे अभिांधान होय.

घटक क्र. १.: अध्ययन उपपत्ती व अनुदेशन प्रणाली श्रेयांक : ०१

• १.२ पारंपरिक अध्ययन उपपत्ती (Learning Theories) :

• २) पाठ्यलोकः

• प्रयोग : कुत्रा

साकडी घोबसात कुत्र्यात पदुसाच्या महात्म्ये बापले.
 अध्ययन विचलित होणात नाही बापी काळजी घेतली.
 कुत्र्याच्या लाजघडपीता नवी जोडली, दुसरे टोक मोबसासाला जोडले.
 पदुसा आबासाला कुत्र्याचा प्रतिक्रिया

घटकाद अन्नाची घाडी ----- लाजोबसाद (लाज निर्मिती)
 सततच्या किनेसत, घटकाद ----- लाजोबसाद (लाज निर्मिती)

घटक क्र. १.: अध्ययन उपपत्ती व अनुदेशन प्रणाली श्रेयांक : ०१

• १.२ पारंपरिक अध्ययन उपपत्ती (Learning Theories) :

• २) पाठ्यलोकः

• प्रयोग : कुत्रा

अभिांधानप्रणाली :
 अक्षरक संघटन (अक्षरक संघटन)
 अक्षरक संघटन (अक्षरक संघटन)
 अक्षरक संघटन (अक्षरक संघटन)

घटक क्र. १.: अध्ययन उपपत्ती व अनुदेशन प्रणाली श्रेयांक : ०१

• १.२ पारंपरिक अध्ययन उपपत्ती (Learning Theories) :

• २) पाठ्यलोकः

• अध्ययन प्रक्रिया :

• घटकाद व नंतर अच्य.

• आता अक्षरक उद्वेगक ----- वैसागिक प्रतिक्रिया

• या क्रियेलाच अभिांधान असे म्हणतात.

• वैसागिक उद्वेगकचा प्रयोग प्रतिक्रिया अभिांधान होण्यासाठी केला आहे.

• म्हणूनच या अभिांधानात अभिजात अभिांधान असे म्हणतात.

PRINCIPAL
 Matoshri College of Education
 Ekulhara Tal. & Dist. Nashik

<p>घटक क्र. १. : अध्ययन उपपत्ती व अनुदेशन प्रणाली</p> <p>• १.२ पारंपरिक अध्ययन उपपत्ती (Learning Theories) :</p> <p>• २) पाठ्यलोक्यः</p> <p>• अध्ययन विषयक नियमः</p> <p>• १. उद्दीपक सामान्यीकरण नियम (Law of Stimulus Generalization):</p> <p>• दोन उद्दीपकांमध्ये जेव्हा साम्य त्या प्रमालात सामान्यीकरण घडू शकते.</p> <p>• साम्य वसत्यात उद्दीपकांमध्ये सामान्यीकरण होणार नाही.</p> <p>• उदा. पितळी घट्टेला मिळालेला प्रतिसार इतोट्रिकुल घट्टेला मिळणार नाही.</p> <p>• २. पुढीकरण नियम (Law of Inforcement):</p> <p>आवर्तनानुषंगेच अनेक उद्दीपक प्रतिक्रिया हे संबंधन दृढ होते. क्रिया सतत होणे आवश्यक असते.</p>	श्रेयांक : ०१
---	---------------

<p>घटक क्र. १. : अध्ययन उपपत्ती व अनुदेशन प्रणाली</p> <p>• १.२ पारंपरिक अध्ययन उपपत्ती (Learning Theories) :</p> <p>• २) पाठ्यलोक्यः</p> <p>• अध्ययन विषयक नियमः</p> <p>३. उद्दीपक विलोपन (Extinction of Stimulus):</p> <p>अनेक उद्दीपकांमध्ये अनेक उद्दीपक देणे</p> <p>हाच साधने प्रतिक्रिया होते</p> <p>अन्वया साधनेचे तोपर (कधी कधी / वर) होत जाते.</p> <p>उदा. सात फाट पेटवत केला हा कासोवने त्याचोपर कधी कधी होत जाते.</p> <p>४. उद्दीपक विभक्त (Differentiation of Stimulus):</p> <p>उद्दीपकांमध्ये अन्वयान्वा साधनेचे अनेक प्रतिक्रिया प्रमाण अन्वयान्वा आहे.</p> <p>यात सामान्यीकरण होण्यात काही घटक आहेत.</p> <p>उदा. दुधासाक प्रतिक्रिया स्पष्ट आहे.</p>	श्रेयांक : ०१
--	---------------

<p>घटक क्र. १. : अध्ययन उपपत्ती व अनुदेशन प्रणाली</p> <p>• अभिजात अभिसंधान उपपत्तीचे शैक्षणिक उपयोजन :</p> <p>i. कृतीत भा. एखादे इतिव कृतीगत हात्पारिवाच अध्ययन घडू शकत नाही.</p> <p>ii. साहचर्य संबंधात भा. नैसर्गिक उद्दीपक व अनेक उद्दीपक यांचा संबंध जोडतात अधिक काळजी घेणे आवश्यक आहे. उदा. नवीन शब्द परिचय.</p> <p>iii. योग्य साधने लावणे. अभिजात अभिसंधानाच्या साधने साधने, स्वयंचालित वर्तन व विविध कौशल्यांचा विकास घडवून आणता येतो.</p> <p>iv. आवर्तनः अध्ययनसाठी काळात आवर्तन (साव) करावी लागतात.</p> <p>v. चुकीच्या साधनेचे निष्कारणः चुकीच्या साधनेची घालविणे (तोपन).</p> <p>vi. पाठोपाठिकाचा उपयोगः चांगल्या कृतींवर लोचन बळीस देणे.</p> <p>vii. प्रेरणानिर्मितीः अध्ययन होण्यासाठी कोणत्या कोणत्या प्रेरणेची गरज असते.</p> <p>viii. उच्चश्रेणी अभिसंधानाचा उपयोगः विविध शैक्षणिक साधनांचा वापर करणे.</p>	श्रेयांक : ०१
---	---------------

<p>■ सरावासाठी प्रश्न :</p> <p>➤ पाठ्यलोक्यची अभिजात अभिसंधान उपपत्ती समिस्ता विवद करा. अभिजात अभिसंधान उपपत्तीचे शैक्षणिक महत्व सोदाहरण स्पष्ट करा.</p> <p>➤ अभिजात अभिसंधान म्हणजे काय?</p> <p>➤ थोडक्यात टीका लिहा</p> <p>■ अभिजात अभिसंधान उपपत्तीचे अध्ययन विषयक नियम</p> <p>■ अभिजात अभिसंधान उपपत्तीचे साधने जीवनशैलीत महत्व</p>	
---	--

<p>■ संदर्भ :</p> <p>■ डॉ. जगन्नाथ ह. ना. (बारे. २०१६). अध्ययन व अध्यापन. पुणे: मुक्ता प्रकाशन. पृष्ठ क्र. २८-४२.</p> <p>■ डॉ. चक्रावत किशोर (२०१०). विकास आणि अध्ययनाचे मानसशास्त्र. नाशिक: इनसाईट पब्लिकेशन. पृष्ठ क्र. १७७-१७९.</p> <p>■ डॉ. भंगाळे रौलबा, डॉ. महाजन संगीता व डॉ. सोनवणे रजना. मानसशास्त्रीय अध्ययन, अध्ययन आणि विकासाचा दृष्टीकोन (बारे. २०१६). जळगाव: प्रशांत पब्लिकेशन. पृष्ठ क्र. ६८-७०.</p> <p>■ डॉ. भंगाळे रौलबा, डॉ. महाजन. अध्ययन व अध्यापन (बारे. २०१६). जळगाव. प्रशांत पब्लिकेशन. पृष्ठ क्र. १५३-१५५.</p>	
--	--

<p>धन्यवाद!</p>	
-----------------	--

PRINCIPAL
Matoshri College of Education
Eklahare Tal. & Dist. Nashik

2/15/2023

मातोश्री एज्युकेशन सोसायटी संचालित,
मातोश्री शिक्षणशास्त्र महाविद्यालय
एकलहारे, नाशिक

कोर्स: १०३ अध्ययन व अध्यापन (प्रथम वर्ष)

सादरकर्ते :
प्रा. शशिकांत त्र्यं. निकम
(M. A. (Eng.), M. Ed. SET (Education), D.C.M.)

घटक क्र. १. : अध्ययन उपपत्ती व अनुदेशन प्रणाली श्रेयांक : ०१

• १.२ पारंपरिक अध्ययन उपपत्ती (Learning Theories) :

- १) थॉर्नडाईक :
- प्रयत्न- प्रमाद उपपत्ती (Trial and Error) / येतक-प्रतिसाद उपपत्ती / संयोजनवादी उपपत्ती
- जनक : एडवर्ड थॉर्नडाईक
- संदर्भ ग्रंथ : Animal Intelligence, १८९८
- अध्ययन तत्त्व : येतक व प्रतिसाद बाबतचे निर्माण होणाऱ परस्परसंबंध म्हणजे अध्ययन होय.
- मुक्ता आणि तिका

घटक क्र. १. : अध्ययन उपपत्ती व अनुदेशन प्रणाली श्रेयांक : ०१

• १.२ पारंपरिक अध्ययन उपपत्ती (Learning Theories) :

- १) थॉर्नडाईक :
- स्वरूप : उपपत्ती ३ घटकांवर आधारित आहे.
- i) येतक किंवा उद्दीपक : परिस्थितीजन्य घटक
- ii) प्रतिसाद किंवा प्रतिक्रिया : वर्तनाची कृती
- iii) येतक-प्रतिसाद बाबतचे निर्माण होणारे संबंधन; प्रत्येक येतक कोणत्या ना कोणत्या प्रतिक्रियेची निगदीत असतो.
- उपपत्तीचा माध्यम : येतक व प्रतिसाद बाबतचे निर्माण होणारे परस्परसंबंध.
- अध्ययन झाले म्हणजे कोणत्याही येतकाचा कोणत्याही प्रतिक्रियेची साहचर्य संबंध दृढ झालेला असतो.

घटक क्र. १. : अध्ययन उपपत्ती व अनुदेशन प्रणाली श्रेयांक : ०१

• १.२ पारंपरिक अध्ययन उपपत्ती (Learning Theories) :

- १) थॉर्नडाईक :
- प्रयोग : मुकेलेले मांजर

बूटपेट्रीट मुकेलेले मांजर टेवले व बाहेर पडून मरून मासा टेवला.
छाद्य निवडविण्याचा प्रयत्न
हालवाली इच्छिक स्वभाष्या
पेट्रीटल बळ/दाडा पंजाचे दावला जाणे व दार उघडणे.

घटक क्र. १. : अध्ययन उपपत्ती व अनुदेशन प्रणाली श्रेयांक : ०१

• १.२ पारंपरिक अध्ययन उपपत्ती (Learning Theories) :

- १) थॉर्नडाईक :
- प्रयोग : मुकेलेले मांजर

हा प्रयोग सतत केला.
पट्टीच्या प्रत्येकपेक्षा नंतरच्या प्रयत्नात वेळ कमी होत गेला.
रोबटी मांजर आठ बोंडते की लगेच बळ दानून बाहेर येते व छाद्य निवडिते.
म्हणजेच मांजर छाद्य निवडविण्यात तिकते.
त्याचे छाद्य निवडविण्याचे अध्ययन पूर्ण होते.

घटक क्र. १. : अध्ययन उपपत्ती व अनुदेशन प्रणाली श्रेयांक : ०१

• १.२ पारंपरिक अध्ययन उपपत्ती (Learning Theories) :

- १) थॉर्नडाईक :
- अध्ययन प्रक्रिया :
- i) प्रेरणा : मासा निवडविण्याची तीव्र प्रेरणा
- ii) शोधात्मक हालचाल : उदरगत पोहोचण्यासाठी हालचाली
- iii) योग्योगते यत्न : कोणतेही बौद्धिक श्रम न घेता यश मिळजे
- iv) बसवणीमुळे दृढीकरण : चांपचे निर्माण होणारे संबंधन; प्रत्येक येतक कोणत्या ना कोणत्या प्रतिक्रियेची निगदीत असतो.

(Signature)

PRINCIPAL
Matoshri College of Education
Eklahare Tal. & Dist. Nashik

2/15/2023

घटक क्र. १. : अध्ययन उपपत्ती व अनुदेशन प्रणाली श्रेयांक : ०१

- १,२ पारंपरिक अध्ययन उपपत्ती (Learning Theories) :
- १) थॉर्नडाईक :
- अध्ययन विषयक नियम :
- १. तयारीचा नियम (Law of Readiness):
- एखादी गोष्ट शिकण्याची तयारी असते, त्यावेळी ती शिकण्याचा प्रयत्न केला तर ती मुळावू होते.
- तयारी शारीरिक अथवा मानसिक अमु राकते.
- २. सरावाचा नियम (Law of Practice):
- विशिष्ट परिस्थिती व विशिष्ट प्रतिक्रिया असा संबंध जोडता जातो तेव्हा तो संबंध बळावतो.
- एकच क्रिया कांवा केली तर ती दृढ होते.

घटक क्र. १. : अध्ययन उपपत्ती व अनुदेशन प्रणाली श्रेयांक : ०१

- १,२ पारंपरिक अध्ययन उपपत्ती (Learning Theories) :
- १) थॉर्नडाईक :
- अध्ययन विषयक नियम :
- ३. परिणामाचा नियम (Law of Effect):
- परिणाम सुखकारक असतो तेव्हा संबंध बळावतो. संबंध दृढ होत जातो.
- ४. प्रतिक्रियेच्या समर्थकोशाचा नियम (Law of Belongings):
- संबंध दृढ करण्यासाठी प्रतिक्रिया विशिष्ट परिस्थितीत सर्पक व अर्पपूर्ण असली पाहिजे.
- एकच क्रिया कांवा केली तर ती दृढ होते.
- ५. परिणामाच्या वैशिष्ट्याचा नियम (Law Of Spread of Effect):
- एखाद्या प्रतिक्रियेला नव परिस्थितीक दिले तर प्रतिक्रिया बळावते. व प्रतिक्रियेच्या निकटव्या शेजाऱ्या प्रतिक्रियाही बळावतात.

घटक क्र. १. : अध्ययन उपपत्ती व अनुदेशन प्रणाली श्रेयांक : ०१

- थॉर्नडाईक अध्ययन उपपत्तीचे शैक्षणिक उपयोगजन :
- i. शारीरिक परिपक्वता आल्याशिवाय शारीरिक कौशल्ये शिकणे किंवा शिकवणे उपयुक्त ठरत नाही.
- ii. अध्ययनकर्त्याची मानसिक तयारी वाढवून अभ्यासन करणे आवश्यक असते.
- iii. अभ्यासन करताना विद्यार्थ्यांच्या अभिप्रायाचा विचार करणे आवश्यक आहे.
- iv. अभ्यासनासाठी प्रेरणा निर्माण करणे आवश्यक असते.
- v. विद्यार्थ्यांना अभ्यासनासाठी अध्ययन तयार बनविणे.
- vi. योग्य उतराला अथवा वर्तनाला योग्य प्रतिसाद देणे आवश्यक असते.
- vii. बळीस वा प्रोत्साहन दिल्यास विद्यार्थी अध्ययन करण्यास प्रवृत्त होतात.

- सरावासाठी प्रश्न :
- अध्ययन संकल्पना संकल्पना स्पष्ट करा.
- अध्ययन संकल्पना म्हणजे काय? अध्ययन संकल्पनेचे प्रकार सांगून अध्ययन संकल्पनेचा परिणाम करणारे घटक सोडवणारा स्पष्ट करा.
- थोडक्यात टीका लिहा
- अध्ययन संकल्पना
- अध्ययन संकल्पना प्रकार

- संदर्भ :
- डॉ. जगदाश ह. ना. (जाने. २०१६), अध्ययन व अभ्यासन, पुणे: सुविचार प्रकाशन, पृष्ठ क्र. ३१-३८.
- डॉ. चक्रवर्तु किशोर (२०१०), विकास आणि अध्ययनचे मानसशास्त्र, नासिक: इन्स्टाईट पब्लिकेशन, पृष्ठ क्र. १७४-१७७.
- डॉ. भंगाळे रौतज, डॉ. महाजन संगीता, व डॉ. सोनवणे रचना, मानसशास्त्रीय अध्ययन, अध्ययन आणि विकासाचा दृष्टीकोण (जाने. २०१६), जळगाव: प्रशांत पब्लिकेशन, पृष्ठ क्र. ६५-६८.
- डॉ. भंगाळे रौतज, डॉ. महाजन, अध्ययन व अभ्यासन (जाने. २०१६), जळगाव: प्रशांत पब्लिकेशन, पृष्ठ क्र. १५०-१५३.

धन्यवाद!

PRINCIPAL
Matoshri College of Education
Eklahare Tal. & Dist. Nashik

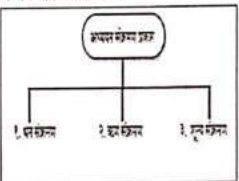
2/15/2023

मातोश्री एज्युकेशन सोसायटी संघालित,
मातोश्री शिक्षणशास्त्र महाविद्यालय
एकलहारे, नाशिक
कोर्स: १०३ अध्ययन व अध्यापन (प्रथम वर्ष)
सादरकर्ते :
प्रा. शशिकांत श्र्च, निकम
(M. A. (Eng.), M. Ed. SET (Education), D.C.M.)

घटक क्र. १. : अध्ययन उपपत्ती व अनुदेशन प्रणाली श्रेयांक : ०१
• १) धन संक्रमण (Positive Transfer) :
• एका परिस्थितीत पेतलेले ज्ञान नवीन परिस्थितीत अध्ययन करण्यासाठी उपयुक्त ठरते.
• नवीन अध्ययन कतांनाचा वेग चालविण्यासाठी निवा दर्जा सुपाण्यासाठी उपयुक्त ठरते, त्यावेळी त्या अध्ययन संक्रमणात धन संक्रमण असे म्हणतात.
• उदा. माणवी व्याकरणाचा इंग्रजी व्याकरणाच्या अध्ययनात उपयोग होतो.

घटक क्र. १. : अध्ययन उपपत्ती व अनुदेशन प्रणाली श्रेयांक : ०१
• १.१ अध्ययन संकल्पना:
• २) अध्ययन संक्रमण :
• व्याख्या :
• एका विशिष्ट परिस्थितीत संगठित केलेले ज्ञान, कोणत्या किंवा वृत्ती धिन परिस्थितीतच्ये उपयोग होणे किंवा करणे म्हणजे अध्ययन संक्रमण होय.
• एका परिस्थितीत अध्ययनाचा दुसऱ्या विषयाच्या अध्ययनावर अनुकूल किंवा प्रतिकूल परिणाम होतो किंवा कोणताच परिणाम होत नाही यालाच अध्ययन संक्रमण असे म्हणतात

घटक क्र. १. : अध्ययन उपपत्ती व अनुदेशन प्रणाली श्रेयांक : ०१
• २) ऋण संक्रमण (Negative Transfer) :
• एका विशिष्ट परिस्थितीत केलेले अध्ययन नवीन परिस्थितीत अध्ययन कतांना अडथळा निर्माण करते व नवीन अध्ययनाचा वेग कमी करण्यास किंवा त्याचा दर्जा कमी करण्यास कारणीभूत ठरते, तेव्हा त्याला ऋण संक्रमण असे म्हणतात.
• उदा. माणवीतील सिंग वचन यांचा अभ्यास केल्यास हिंदीतील सिंग वचन यांचा अभ्यास करताना खूप चुका होतात.

घटक क्र. १. : अध्ययन उपपत्ती व अनुदेशन प्रणाली श्रेयांक : ०१
• १.१ अध्ययन संकल्पना:
• ३) अध्ययन संक्रमण (Transfer of Learning) :
अध्ययन संक्रमण प्रकार

घटक क्र. १. : अध्ययन उपपत्ती व अनुदेशन प्रणाली श्रेयांक : ०१
• ३) शून्य संक्रमण (Zero Transfer) :
• एका विशिष्ट परिस्थितीत केलेले अध्ययन किंवा ज्ञानाचा नवीन परिस्थितीत अध्ययन कतांना उपयुक्त ठरत नाही किंवा अडथळा निर्माण करित नाही, तेव्हा त्या अध्ययन संक्रमणात शून्य संक्रमण असे म्हणतात.
• उदा. सापकल चालविण्याच्या अध्ययनाचे किंवा ज्ञानाचे संगणक चालविण्याच्या अध्ययनावर कोणताही परिणाम होत नाही.

PRINCIPAL

Matoshri College of Education
Eklahare Tal. & Dist. Nashik

1

2/15/2023

पटक क्र. १. : अध्ययन उपपत्ती व अनुदेशन प्रणाली श्रेयांक : ०१

• १) अध्ययन संक्रमणाचा परीणाम करणारे पटक :

- अध्ययनकार्याची सुद्धिपता
- अध्यापन पद्धती
- युती विकास

■ संदर्भ :

- डॉ. बजाज H. ना. (जाने. २०१६), अध्ययन व अध्यापन, पुणे: पुस्तिका प्रकाशन, पृष्ठ क्र. २३-३१.
- डॉ. चक्राग किशोर (२०१०), विकास आणि अध्ययनाचे मानसशास्त्र, मासिक: इनसाईट पब्लिकेशन, पृष्ठ क्र. १८१-१९१.
- डॉ. भंगाळे रौतजा, डॉ. महाजन संगीता, व डॉ. सोनवणे रजना मानसशास्त्रीय अध्यापन, अध्ययन आणि विकासाचा दृष्टीकोण(जाने. २०१६), जळगाव: प्रशांत पब्लिकेशनस. पृष्ठ क्र. ५८-६१.

पटक क्र. १. : अध्ययन उपपत्ती व अनुदेशन प्रणाली श्रेयांक : ०१

• १) अध्ययन संक्रमणाचे शैक्षणिक महत्त्व :

- अध्ययनकर्ता पध्दतीतल्या पौष्टिकतेतून व संदर्भातून स्वता:च ज्ञान निर्मिती करीत असतो. (ज्ञानचक्रवाक)
- मूळ अध्ययन व नंतरचे अध्ययन यांच्या आराय, पद्धती व तंत्र यापुढे साम्य असणे आवश्यक असते.
- शिद्यार्थ्यांनी केवळ समानता न गोपता त्यातील तत्व समजावून घेणे आवश्यक आहे.
- नवीन ज्ञान किंवा अध्ययन नवीन पौष्टिकतेत कसे धारणाने हे शिक्षकाने सांगणे महत्त्वाचे आहे.
- अभ्यासक्रमाचा दैनंदिन जीवनाशी संबंध तसेच समन्वय साधता पाहिजे.
- विविध विषयांमधील सहसंबंध प्रस्थापीत करावा.
- समस्या निराकरणाने भर द्यावा, उदा. उदाहरणे सोडविल्यावर भर द्यावा.
- विज्ञानामध्ये निरीक्षण करून रिचर्च काढण्याची सवय लावावी.

धन्यवाद!

■ सरावासाठी प्रश्न :

- अध्ययन संक्रमण संकल्पना स्पष्ट करा.
- अध्ययन संक्रमण म्हणजे काय? अध्ययन संक्रमणाचे प्रकार सांगून अध्ययन संक्रमणावर परीणाम करणारे पटक सोदाहरण स्पष्ट करा.
- बोडवसात टीका लिहा

■ अध्ययन संक्रमण

■ अध्ययन संक्रमण प्रकार

PRINCIPAL

Matoshr College of Education
Eratna, Washik

2

2/15/2023

मातोश्री एज्युकेशन सोसायटी संचालित,
मातोश्री शिक्षणशास्त्र महाविद्यालय
एकलहारे, नाशिक
कोर्स: १०३ अध्ययन व अध्यापन (प्रथम वर्ष)
सादरकर्ते :
प्रा. शशिकांत शं. निकम
(M. A. (Eng.), M. Ed. SET (Education), D.C.M.)

घटक क्र. १. : अध्ययन उपपत्ती व अनुदेशन प्रणाली श्रेयांक : ०१
• १.१ अध्ययन संकल्पना: Contd.)
• व्याख्या :
• क्लाउड क्रो - Learning involves the acquisition of habits, knowledge and attitudes.
• अध्ययनाने व्यक्ती काही सवयी, ज्ञान व वृत्ती संपादित करते.
• प्योट - नव्या परिस्थितीला प्रतिसाद देण्याचे आयोजन ज्या कृतीमुळे आपण करतो ती कृती म्हणजे अध्ययन होय.

घटक क्र. १. : अध्ययन उपपत्ती व अनुदेशन प्रणाली श्रेयांक : ०१
• १.१ अध्ययन संकल्पना:
• अ) व्याख्या, अर्थ, औपचारिक, अनौपचारिक, सहज
• संकल्पना:
• एखाद्या प्रसंगामुळे अथवा अध्यापनानुळे व्यक्तीच्या वर्तनात होणारा कायमस्वरूपी बदल म्हणजे अध्ययन होय.
• अध्ययन ही सतत चालणारी प्रक्रिया आहे. प्रत्येक व्यक्ती जन्मपाचामुळे ते भोवपर्वत अध्ययन करीत असतो.
• उदा. एखादी वृद्ध व्यक्ती वा कम मूल्य रूग्णवर असताना डॉक्टर एखादे नवीन औषध देतात त्या औषधाची चर्चा नवीन लागते फलानेच त्या व्यक्तीचे अध्ययन होते.

घटक क्र. १. : अध्ययन उपपत्ती व अनुदेशन प्रणाली श्रेयांक : ०१
• १.१ अध्ययन संकल्पना:
• अर्थ :
• अध्ययनाचा व्यक्तीचा विकास अवलंबून असतो.
• अध्ययनातून व्यक्तीचा शारीरिक, भावनिक, मानसिक, बौद्धिक विकास होत असतो.
• अध्ययनाद्वारे व्यक्तीचे होणारे वर्तन हे सकारात्मक स्वरूपाचे असते.
• अध्ययनानुळे व्यक्तीच्या अवबोधनात्मक, ज्ञानात्मक, प्रेरणात्मक व भावात्मक रचनेमध्ये वातावरणात अनुसरून बदल होतात.
• म्हणजेच अध्ययन म्हणजे वर्तनबदल होय.

घटक क्र. १. : अध्ययन उपपत्ती व अनुदेशन प्रणाली श्रेयांक : ०१
• १.१ अध्ययन संकल्पना:
• व्याख्या :
• नॉर्मन मॅन - Learning is the process of being modified more or less permanently, by what happens in the world around us, by what we do, or by what we observe.
• अध्ययन ही एक प्रक्रिया आहे, व या प्रक्रियेद्वारे आपल्या वर्तनात कमी अधिक प्रमाणात कायमस्वरूपी बदल घडून येत असतो.
• हिलगार्ड - Learning is the process by which behaviour is originated or changed through practice or training.
• वर्तनात होणाऱ्या बदल हा सद्य व प्रतिघणाने होतो तसेच अध्ययन तत्काळ होत नाही.

घटक क्र. १. : अध्ययन उपपत्ती व अनुदेशन प्रणाली श्रेयांक : ०१
• १.१ अध्ययन संकल्पना:
• औपचारिक, अनौपचारिक, सहज अध्ययन :
formal, informal and non-formal learning
• प्रत्येक व्यक्ती विविध मार्गांनी अध्ययन करीत असते.
• औपचारिक अध्ययन : ज्या वेळेस व्यक्ती शाळेत वा महाविद्यालयात विविध उद्दीष्टे अध्ययन करते त्या अध्यायनाला औपचारिक अध्ययन असे म्हणतात.
• अनौपचारिक अध्ययन : अध्ययन करीत असताना विविध उद्दीष्टे नसले मात्र अध्ययन होत असते असा अध्ययनाला अनौपचारिक अध्ययन असे म्हणतात.
• सहज अध्ययन : काही वेळेला सहजरीत्या त्याच्या नकळत त्याचे अध्ययन होते असा अध्यायनाला सहज अध्ययन असे म्हणतात.

PRINCIPAL
Matoshri College of Education
Eklahare, Nashik

2/15/2023

घटक क्र. १. : अध्ययन उपपत्ती व अनुदेशन प्रणाली श्रेयांक : ०१

- १.१ अध्ययन संकल्पना:
- घ) अध्ययन प्रक्रिया :
- अध्ययन प्रक्रियेची वैशिष्ट्ये:
 १. अध्ययन ही प्रक्रिया आहे.
 २. अध्ययन ही सातत चालणारी प्रक्रिया आहे.
 ३. अध्ययन ही हेतुपूर्व व उद्दिष्टान्वयेची प्रक्रिया आहे.
 ४. अध्ययन हा बऱ्याच अंती कायम स्वरूपा असतो.
 ५. अध्ययन ही सार्वत्रिक चालणारी प्रक्रिया आहे.
 ६. अभ्यासनामधे विविध मानसिक प्रक्रियांचा समावेश होतो.
 ७. अध्ययन हे सर्व प्रकारच्या वर्तनाती निगडित आहे.
 ८. अध्ययन ही जीवनातील मूलभूत प्रक्रिया आहे.

घटक क्र. १. : अध्ययन उपपत्ती व अनुदेशन प्रणाली श्रेयांक : ०१

- १.१ अध्ययन संकल्पना:
- अध्ययन प्रक्रिया : अध्ययन वक्र (Learning Curve)

अभ्यासनाचा वेग अचब अभ्यासनाची प्रगती कमी होते?
यासाठी आलेख काढता येतो, त्याचा अध्ययन वक्र असे म्हणतात.

घटक क्र. १. : अध्ययन उपपत्ती व अनुदेशन प्रणाली श्रेयांक : ०१

- १.१ अध्ययन संकल्पना:
- अध्ययन प्रक्रियेचे स्वरूप :
- १. मिश्रान्वेषण (Goal Oriented):
 - मानवी बर्न हे सक्षेपे निर्माण होते. अध्ययन ही बर्न प्रक्रिया अचलपुजे ही उद्दिष्टान्वयेची प्रक्रिया आहे.
- २. प्रेरणा (Motivada):
 - कोणतीही क्रिया होण्यासाठी प्रेरणेची आवश्यकता असते.
- ३. शोधात्मक हावभाव (Exploration):
 - उद्दिष्ट प्रगतीसाठी शोधात्मक हावभाव असताना कायम चालतो, योजनेचा स्वीकार यान्वये शोधात्मक हावभाव होतो.
- ४. जावर्न (Review):
 - उद्दिष्ट प्रगतीसाठी शोधात्मक हावभावाची बाबत जावर्न करित घडवणी लागतात.

घटक क्र. १. : अध्ययन उपपत्ती व अनुदेशन प्रणाली श्रेयांक : ०१

- १.१ अध्ययन संकल्पना:
- अध्ययन प्रक्रिया :
- अध्ययन वक्राचे टप्पे :

अध्ययन प्रक्रियेच्या वेगामध्ये होणाऱ्या कमीजास्तपणा होय.

१. मंद प्रगतीचा काळ :
मुल्यातीला अभ्यासनाचा वेग हा कमी असतो.
२. जलद प्रगतीचा काळ :
नवीन परिस्थितीचे आकलन झाले की प्रगतीमध्ये लक्षणीय वाढ होते.
३. पठारावस्था :
जलद प्रगतीनंतर पुढे प्रगती न दिसता ती प्रगती थांबल्यासारखी दिसते.

घटक क्र. १. : अध्ययन उपपत्ती व अनुदेशन प्रणाली श्रेयांक : ०१

- १.१ अध्ययन संकल्पना:
- अध्ययन प्रक्रियेचे स्वरूप : (Contd.)
- ५. मार्गदर्शन (Insight):
 - उद्दिष्ट प्रगतीच्या दृष्टीने अभ्यासनाक एकदमे मर्म लक्षात येते.
 - यासाठी अंतःप्रेरणा कार्य करते.
- ६. वर्तनाची पुनर्रचना (Modification of Behaviour):
 - हातघात अलद करणे, सकारात्मकते करणे कमी शक्यता करता येणे.

घटक क्र. १. : अध्ययन उपपत्ती व अनुदेशन प्रणाली श्रेयांक : ०१

- १.१ अध्ययन संकल्पना:
- अध्ययन प्रक्रिया :
- अध्ययन वक्राचे टप्पे : (Contd.)
- ४. जलद प्रगतीचा काळ :
- ५. पठारावस्थेनंतर पुन्हा अभ्यासनाच्या वेगात धूप प्रगती झालेली दिसून येते.
- ६. शारीरिक व मानसिक परीसीमा (मर्यादा) :
 - प्रत्येक व्यक्तीची अध्ययन करण्याची शारीरिक व मानसिक मर्यादा वेगवेगळी असते.
 - ती ठरविले असताना कधीच काम आहे.

PRINCIPAL
Matoshri College of Education
Eklahare Tal. Nashik

घटक क्र. १. : अध्ययन उपपत्ती व अनुदेशन प्रणाली	श्रेयांक : ०१
<ul style="list-style-type: none"> १.१ अध्ययन संकल्पना: अध्ययन प्रक्रिया : अध्ययन यंत्रणे टप्पे : (Contd.) <p>अध्ययन यंत्रणे गैरसहज महत्त्व :</p> <ol style="list-style-type: none"> मुळावरील अध्ययनचा वेग जास्त असावे. विद्यार्थ्यांनी प्रगती होण्यासाठी प्रोत्साहन द्यावे. अध्ययनात योग्यवेळी विश्रांती देणे. अध्ययनातील अचूकतेकडे लक्ष देणे. प्रत्येक विद्यार्थ्याला त्याचा कुकतीची जाणीव करून देणे. 	

घटक क्र. १. : अध्ययन उपपत्ती व अनुदेशन प्रणाली	श्रेयांक : ०१
<ul style="list-style-type: none"> १.१ अध्ययन संकल्पना: अध्ययनावर परीणाम कारणे घटक : (Contd.) परिस्थिती: <ol style="list-style-type: none"> कुटुंब: कुटुंबाचा सामाजिक व आर्थिक दर्जाचा बालकाच्या अध्ययनावर परीणाम होत असतो. लिंग : स्त्री व पुरुष बांध्यातील शारीरिक भेदाचा अध्ययनावर परीणाम होतो. परीक्षा: विद्यार्थी ज्या ठिकाणी राहते, त्याचे निवासस्थान व तेथील परीक्षांचा अध्ययनावर परीणाम होतो. शाळा: विद्यार्थी ज्या शाळेत अध्ययन करतो त्या शाळेचा देखील अध्ययनावर परीणाम होतो. मित्र, सवंगडी: विद्यार्थी ज्या मित्रांपर्ये आपला वेळ घालतो त्या मित्र सवंगडीचा देखील अध्ययनावर परीणाम होतो. 	

घटक क्र. १. : अध्ययन उपपत्ती व अनुदेशन प्रणाली	श्रेयांक : ०१
<ul style="list-style-type: none"> १.१ अध्ययन संकल्पना: अध्ययन प्रक्रिया : <p>क) निरीक्षण व अनुकरणाद्वारे अध्ययन :</p> <ul style="list-style-type: none"> प्रत्येक व्यक्ती या विद्यार्थी हा निरीक्षण किंवा अनुकरणाद्वारे अध्ययन करीत असतो. उदा. एखादी व्यक्ती टुसऱ्या व्यक्तीद्वारे होणाऱ्या वर्तनाचे निरीक्षण करते. तसेच अनुकरण देखील करते. (तहान बाळांचे वर्तन.) निरीक्षण ही एक व्यापक संकल्पना आहे. 	

घटक क्र. १. : अध्ययन उपपत्ती व अनुदेशन प्रणाली	श्रेयांक : ०१
<ul style="list-style-type: none"> १.१ अध्ययन संकल्पना: अध्ययनावर परीणाम कारणे घटक : (Contd.) परिस्थिती: मानसिक प्रक्रिया : <ol style="list-style-type: none"> पक्कता: अध्ययनासाठी अध्ययनकर्त्याच्या पक्कतेची अत्यंत गरज आहे. उदा. पक्क्यासाठी पायांचे मृंगणु पक्क झालेले पाहिजे. अध्ययन व अधिगम: अध्ययनासाठी तो घटक जगून घेण्याची इच्छा व त्या बाबीवर जाणीव केंद्रित करणे. धकका व कंटाळा: एकच काय सातत्याने केव्हास धकका येतो तसेच एखादी गोष्ट शिकण्याचा कंटाळा येतो. धनोरचना : मनावर दडपण असत तर अध्ययन परीणामकारक होत नाही. बाह्य व आंतरिक प्रेरणा : अध्ययनासाठी प्रेरणेची आवश्यकता असते. 	

घटक क्र. १. : अध्ययन उपपत्ती व अनुदेशन प्रणाली	श्रेयांक : ०१
<ul style="list-style-type: none"> १.१ अध्ययन संकल्पना: अध्ययनावर परीणाम कारणे घटक : अनुवंश : <ol style="list-style-type: none"> जन्म, बढत, आरोग्य, आरोग्य व आपल्या पूर्वजंकडून आपल्याला मिळालेले वैयक्तिक वंशधर अनुवंश होय. आपल्याला कुठे कुठे, कोणत्या व कुठल्या ही अनुवंशाने मिळालेली असते. हा अनुवंशचा अध्ययनावर परीणाम होतो. <ol style="list-style-type: none"> शारीर रचना: शारीरिक व मानसिक स्वरूप अध्ययन प्रक्रियेत महत्त्वाचे ठरते. अंतःस्रावी ग्रंथी: मानवी शरीरगत अनेक ग्रंथी आहे, ज्यात वैयक्तिके घडन निर्माण होत असतात. हे घडन त्यात विचलनात, वा घडनांमुळे मानवाचे वर्तन आणि क्रिया प्रतिक्रिया प्रभावित होत असतात. 	

घटक क्र. १. : अध्ययन उपपत्ती व अनुदेशन प्रणाली	श्रेयांक : ०१
<ul style="list-style-type: none"> १.१ अध्ययन संकल्पना: अध्ययनावर परीणाम कारणे घटक : (Contd.) प्रेरणा निर्माण करण्याचे मार्ग : <ol style="list-style-type: none"> विद्यार्थी केंद्रित अध्यापन नविनता भावनात्मक सुसंस्थितता स्पर्धात्मक वातावरण अध्ययनाबाबत मुसष्ट कल्पना प्रगतीचे ज्ञान प्रशंसा व निंदा पारितोषिके व सिरा 	

PRINCIPAL
Matoshri College of Education
Eklahare Tal. & Dist. Nashik

■ सरावासाठी प्रश्न :

- अध्ययन संकल्पना स्पष्ट करा.
- अध्ययन म्हणजे काय? अध्ययनावर परिणाम करणारे पटक सोदाहरण स्पष्ट करा.
- अध्ययन संकल्पनेचा अर्थ सांगून औपचारिक, अनौपचारिक, व सहज अध्ययन संकल्पना स्पष्ट करा.
- धोडबळात टीप लिहा
- अध्ययन संकल्पना
- अध्ययन बळ
- अध्ययन बळाचे टप्पे

■ संदर्भ :

- डॉ. जगताप ह. ना. (वसने, २०१६), अध्ययन व अध्यापन, पुणे: सुविद्या प्रकाशन, पृष्ठ क्र. ०१-२२.
- डॉ. चव्हाण कियोत् (२०१०), विकास आणि अध्ययनाचे मानसशास्त्र, नाशिक: इन्सर्वाईट पब्लिकेशन, पृष्ठ क्र. १५७-१६१.
- डॉ. भंगळे शैलबा, डॉ. महाजन संगीता, अध्ययन - अध्यापन, जळगाव: प्रशांत पब्लिकेशन, पृष्ठ क्र. १२३-१४१, १७८-१८३

धन्यवाद!

PRINCIPAL

Matoshri College of Education
Eklahare Tal. & Dist. Nashik

मातोश्री एज्युकेशन सोसायटी संचालित,
मातोश्री शिक्षणशास्त्र महाविद्यालय
 एकलहरे, नाशिक
कोर्स: १०३ अध्ययन व अध्यापन (प्रथम वर्ष)
सादरकर्ते :
 प्रा. शशिकांत श्र्च. निकम
 (M. A. (Eng.), M. Ed. SET (Education), D.C.M.)

कोर्स: १०३ अध्ययन व अध्यापन (प्रथम वर्ष)
 कोर्स: १०३ अध्ययन व अध्यापन श्रेणीक: ०४ एकूण गुण: ८०
 प्राथमिक भाग: २० गुण
 विद्यार्थी परीक्षा: ६० गुण
 एकूण गुण: १०० गुण

एकूण विद्यार्थ्यांना

```

    graph TD
        A[एकूण विद्यार्थ्यांना] --> B[अध्यापन १०३ गुण]
        A --> C[अध्यापन १०३ गुण]
        B --> D[अध्यापन १०३ गुण]
        B --> E[अध्यापन १०३ गुण]
        C --> F[अध्यापन १०३ गुण]
        C --> G[अध्यापन १०३ गुण]
    
```

कोर्स: १०३ अध्ययन व अध्यापन श्रेणीक: ०४ एकूण गुण: ८०

पट्टक क्र.	पट्टक व उप-पट्टक	श्रेणीक: ०१
पट्टक क्र. १: अध्ययन उपपत्ती व अनुदान प्रणाली		
१.१ अध्ययन संकल्पना		
अ) व्याख्या, अर्थ, औपचारिक, अर्थोपार्थक्य, सत्य		
ब) अध्ययन प्रक्रिया		
क) शिक्षण व अनुदानाद्वारे अध्ययन		
ख) अध्ययनाचा परीक्षण करणारी पट्टक		
१.२ अध्ययन संकल्पना		
अ) शैक्षणिक उपपत्ती		
१.३ शैक्षणिक उपपत्ती:		
अ) शैक्षणिक		
ब) शैक्षणिक		
क) शैक्षणिक		
ख) शैक्षणिक		
ग) शैक्षणिक		
१.४ शैक्षणिक उपपत्ती		

१०३: अध्ययन व अध्यापन श्रेणीक: ०४ एकूण गुण: ८०

पट्टक क्र.	पट्टक व उप-पट्टक	श्रेणीक: ०१
पट्टक क्र. २ अध्ययनातील साक्षीय सहभाग		
२.१ उपपत्ती:		
१. व्याक्तिओ - बहुमुख कोटींग उपपत्ती		
२. शैक्षणिक उपपत्ती		
२.२ ज्ञानरचनेबाबती उपपत्ती:		
अ) बोधोपपत्ती ज्ञानरचनेबाबत (संकल्पना, स्वकल्प)		
ब) सामाजिक ज्ञानरचनेबाबत (संकल्पना, स्वकल्प)		
क) संकल्पना मायन, बोधोपपत्ती मायन		
ख) ज्ञानरचनेबाबती शैक्षणिक उपपत्ती		
२.३ अध्ययनासाठी ज्ञानरचनेबाबती शैक्षणिक उपपत्ती		
२.४ शैक्षणिक अध्ययन तंत्रे		

कोर्स: १०३ अध्ययन व अध्यापन श्रेणीक: ०४ एकूण गुण: ८०

पट्टक क्र.	पट्टक व उप-पट्टक	श्रेणीक: ०१
पट्टक क्र. ३ अध्यापनातील विविधता		
३.१ अध्यापन संकल्पना		
अ) व्याख्या		
ब) सत्य		
क) शैक्षणिक विविधताद्वारे अध्ययन: व्याख्ये, शैक्षणिक, शैक्षणिक, शैक्षणिक		
ख) अध्यापनाचा व शैक्षणिक: संकल्पना व अध्यापनातील उपपत्ती		
३.२ अध्यापनाची शैक्षणिक		
३.३ अध्यापन व अध्यापनाची शैक्षणिक, २१ व्या शतकातील अध्यापनाची शैक्षणिक		
३.४ शैक्षणिक शैक्षणिक व अध्यापनाची शैक्षणिक		
३.५ शैक्षणिक शैक्षणिक		
३.६ शैक्षणिक शैक्षणिक		
३.७ शैक्षणिक शैक्षणिक		

कोर्स: १०३ अध्ययन व अध्यापन श्रेणीक: ०४ एकूण गुण: ८०

पट्टक क्र.	पट्टक व उप-पट्टक	श्रेणीक: ०१
पट्टक क्र. ४ अध्यापनातील शैक्षणिक उपपत्ती		
४.१ अध्यापनाची शैक्षणिक		
४.२ अध्यापनाची शैक्षणिक		
४.३ अध्यापनाची शैक्षणिक		
४.४ अध्यापनाची शैक्षणिक: संकल्पना, शैक्षणिक, शैक्षणिक व शैक्षणिक उपपत्ती		
अ) अध्यापन शैक्षणिक		
ब) अध्यापन शैक्षणिक		
क) अध्यापन शैक्षणिक		
४.५ अध्यापन शैक्षणिक		
४.६ अध्यापन शैक्षणिक		
४.७ अध्यापन शैक्षणिक		
४.८ अध्यापन शैक्षणिक		

Abdul

PRINCIPAL
 Matoshri Education
 Eklahare Nashik

2/15/2023

घटक क्र. १. : अध्ययन उपपत्ती व अनुदेशन प्रणाली	श्रेयांक : ०१
* १.१ अध्ययन संकल्पना:	
• अ) व्याख्या, अर्थ, औपचारिक, अनौपचारिक, सहज	
• संकल्पना:	
• एखाद्या प्रसंगामुळे अथवा अध्यापनामुळे व्यक्तिच्या वर्तनात होणारा कायमस्वरूपी बदल म्हणजे अध्ययन होय.	
• अध्ययन ही सातत चालणारी प्रक्रिया आहे. प्रत्येक व्यक्ती जन्मल्यापासून ते मरेपर्यंत अध्ययन करीत असतो.	
• उदा. एखादी बुद्ध, व्यक्ती वा सगळ्यांमध्ये असताना दौःख एखादे नवीन औषध देऊन त्या औषधाची घब नवीन लागते म्हणजेच त्या व्यक्तीचे अध्ययन होते.	

घटक क्र. १. : अध्ययन उपपत्ती व अनुदेशन प्रणाली	श्रेयांक : ०१
* १.१ अध्ययन संकल्पना:	
• व्याख्या :	
• नॉर्मन मन – Learning is the process of being modified more or less permanently, by what happens in the world around us, by what we do, or by what we observe.	
• अध्ययन ही एक प्रक्रिया आहे, व या प्रक्रियेद्वारे आपल्या वर्तनात कमी अधिक प्रमाणात कायमस्वरूपी बदल घडून येत असतो.	
• हिलगार्ड – Learning is the process by which behaviour is originated or changed through practice or training.	
• वर्तनात होणारा बदल हा सतत व प्रशिक्षणाने होतो तसेच अध्ययन तत्काळ होत नाही.	

घटक क्र. १. : अध्ययन उपपत्ती व अनुदेशन प्रणाली	श्रेयांक : ०१
* १.१ अध्ययन संकल्पना: Contd.)	
• व्याख्या :	
• ब्रान्डर जे – Learning involves the acquisition of habits, knowledge and attitudes.	
• अध्ययनाने व्यक्ती काही सवयी, ज्ञान व वृत्ती संपादित करते.	
• म्यारोट – नव्या परिस्थितीला प्रतिसाद देण्याचे आयोजन ज्या कृतीमुळे आपण करतो ती कृती म्हणजे अध्ययन होय.	

घटक क्र. १. : अध्ययन उपपत्ती व अनुदेशन प्रणाली	श्रेयांक : ०१
* १.१ अध्ययन संकल्पना:	
• अर्थ :	
• अध्ययनाचा व्यक्तीचा विकास अवलंबून असतो.	
• अध्ययनातून व्यक्तीचा शारीरिक, भाविक, मानसिक, बौद्धिक विकास होत असतो.	
• अध्ययनाद्वारे व्यक्तीचे होणारे वर्तन हे सकारात्मक स्वरूपाचे असते.	
• अध्ययनामुळे व्यक्तीच्या अवबोधात्मक, ज्ञानात्मक, प्रेरणात्मक व भावात्मक रचनेमध्ये वातावरणात अनुसरून बदल होतात.	
• म्हणजेच अध्ययन म्हणजे वर्तनबदल होय.	

घटक क्र. १. : अध्ययन उपपत्ती व अनुदेशन प्रणाली	श्रेयांक : ०१
* १.१ अध्ययन संकल्पना:	
• औपचारिक, अनौपचारिक, सहज अध्ययन :	
• प्रत्येक व्यक्ती विविध मार्गांनी अध्ययन करीत असते.	
• औपचारिक अध्ययन : ज्या वेळेस व्यक्ती शाळेत वा महाविद्यालयात विशिष्ट उद्दीष्ट ठेऊन अध्ययन करते त्या अध्यापनाला औपचारिक अध्ययन असे म्हणतात.	
• अनौपचारिक अध्ययन : अध्ययन करीत असताना विशिष्ट उद्दीष्ट नसते मात्र अध्ययन होत असते अशा अध्ययनाला अनौपचारिक अध्ययन असे म्हणतात.	
• सहज अध्ययन : काही वेळेला सहजरीत्या त्याच्या नकळत त्याचे अध्ययन होते अशा अध्यापनाला सहज अध्ययन असे म्हणतात.	

घटक क्र. १. : अध्ययन उपपत्ती व अनुदेशन प्रणाली	श्रेयांक : ०१
* १.१ अध्ययन संकल्पना:	
• अ) अध्ययन प्रक्रिया :	
• अध्ययन प्रक्रियेची वैशिष्ट्ये:	
१. अध्ययन ही प्रक्रिया आहे.	
२. अध्ययन ही सातत चालणारी प्रक्रिया आहे.	
३. अध्ययन ही हेतुपूर्व व उद्दिष्टान्वयी प्रक्रिया आहे.	
४. अध्ययन हा मनाच अंशी कायम स्वरूपी असतो.	
५. अध्ययन ही सार्वत्रिक चालणारी प्रक्रिया आहे.	
६. अध्यापनामध्ये विविध मानसिक प्रक्रियांचा समावेश होतो.	
७. अध्ययन हे सर्व प्रकारच्या वर्तनारी निगदीत आहे.	
८. अध्ययन ही जीवनातील मूलभूत प्रक्रिया आहे.	

PRINCIPAL
Matoshri College of Education
Eklahare, Nashik

2

घटक क्र. १. : अध्ययन उपपत्ती व अनुदेशन प्रणाली श्रेयांक : ०१

- १.१ अध्ययन संकल्पना:
- अध्ययन प्रक्रियेचे स्वरूप :

१. उद्दिष्टान्वेषण (Goal Oriented):

- कार्ये करीत असताना विद्यार्थ्यांना प्रेरणा देणे. अन्वेषण ही कार्ये प्रक्रिया अन्वेषणाने ही उद्दिष्टान्वेषण प्रक्रिया आहे.
- उच्च पातळीवर अन्वेषण प्रेरणा.

२. प्रेरणा (Motivation):

- शैक्षणिक शिक्षण प्रणालीत प्रेरणेची आवश्यकता आहे.

३. शोधनात्मक हातपाय (Exploration):

- उद्दिष्ट प्रणालीत शोधनात्मक हातपाय आवश्यक आहे. शोध कार्ये स्विकारणे शोधनात्मक हातपाय होय.

४. अन्वेषण (Revision):

- उद्दिष्ट प्रणालीत शोधनात्मक हातपायची आवश्यकता आहे. अन्वेषण ही कार्ये प्रक्रिया अन्वेषणाने ही उद्दिष्टान्वेषण प्रक्रिया आहे.

घटक क्र. १. : अध्ययन उपपत्ती व अनुदेशन प्रणाली श्रेयांक : ०१

- १.१ अध्ययन संकल्पना:
- अध्ययन प्रक्रियेचे स्वरूप : (Contd.)

५. मार्गदर्शन (Insight):

- उद्दिष्ट प्रणालीत मार्गदर्शन आवश्यक आहे. मार्गदर्शन ही कार्ये प्रक्रिया अन्वेषणाने ही उद्दिष्टान्वेषण प्रक्रिया आहे.

६. वर्तनाची पुनर्गठना (Modification of Behaviour):

- हातपाय अन्वेषण करणे, सकारात्मक करणे कमी प्रमाणात करता येणे.

घटक क्र. १. : अध्ययन उपपत्ती व अनुदेशन प्रणाली श्रेयांक : ०१

- १.१ अध्ययन संकल्पना:
- अध्ययन प्रक्रिया : अध्ययन वक्र (Learning Curve)

अध्ययनचा वेग अथवा अभ्यासनाची प्रगती कशी होते?
यासाठी आलेख काढता जातो, त्याला अध्ययन वक्र असे म्हणतात.

Chart Title: Learning Curve

घटक क्र. १. : अध्ययन उपपत्ती व अनुदेशन प्रणाली श्रेयांक : ०१

- १.१ अध्ययन संकल्पना:
- अध्ययन प्रक्रिया :
- अध्ययन वक्राचे टप्पे :

अध्ययन प्रक्रियेच्या वेगामध्ये होणारा कमी-जास्तपणा होय.

१. मंद प्रगतीचा काळ :

सुरुवातीला अध्ययनचा वेग कमी असतो.

२. जलद प्रगतीचा काळ :

नवीन परिस्थितीचे आकलन झाले की प्रगतीमध्ये रसगतीय वाढ होते.

३. पठारावस्था :

जलद प्रगतीनंतर पुढे प्रगती न दिसता ही प्रगती थांबल्यासारखी दिसते.

घटक क्र. १. : अध्ययन उपपत्ती व अनुदेशन प्रणाली श्रेयांक : ०१

- १.१ अध्ययन संकल्पना:
- अध्ययन प्रक्रिया :
- अध्ययन वक्राचे टप्पे : (Contd.)

४. जलद प्रगतीचा काळ :

- पठारावस्थेनंतर पुन्हा अध्ययनचा वेग वाढू प्रगती झालेली दिसू शकते.

५. शारीरिक व मानसिक परीक्षेचा (मर्यादा) :

- प्रत्येक व्यक्तीची अध्ययन करण्याची शारीरिक व मानसिक मर्यादा वेगवेगळी असते.

• ही टक्कणे अत्यंत कठीण काम आहे.

घटक क्र. १. : अध्ययन उपपत्ती व अनुदेशन प्रणाली श्रेयांक : ०१

- १.१ अध्ययन संकल्पना:
- अध्ययन प्रक्रिया :
- अध्ययन वक्राचे टप्पे : (Contd.)

अध्ययन वक्राचे शैक्षणिक महत्त्व :

१. सुरुवातीला अध्ययनचा वेग वाढत असू शकतो.

२. विद्यार्थ्यांची प्रगती शैक्षणिक प्रोत्साहन द्यावे.

३. अध्ययनात योग्यवेळी विप्रेरणा देणे.

४. अध्ययनातील आव्हाने तसेच तसे देणे.

५. प्रत्येक विद्यार्थ्यांना त्यांचा कुवतीची जाणीव करून देणे.

PRINCIPAL
Matoshri College of Education
Eklahare Tal. & Dist. Nashik

घटक क्र. १. : अध्ययन उपपत्ती व अनुदेशन प्रणाली श्रेयांक : ०१

• १.१ अध्ययन संकल्पना:

• अध्ययन प्रक्रिया :

क) निरीक्षण व अनुकारणाद्वारे अध्ययन :

• प्रत्येक व्यक्ती या विद्यार्थी हा निरीक्षण किंवा अनुकारणाद्वारे अध्ययन करित असतो.

• उदा. एखादी व्यक्ती दुसऱ्या व्यक्तीद्वारे होणाऱ्या वर्तनाचे निरीक्षण करते.

• तसेच अनुकरण देखील करते. (लहान बाळाचे वर्तन.)

• निरीक्षण ही एक व्यापक संकल्पना आहे.

घटक क्र. १. : अध्ययन उपपत्ती व अनुदेशन प्रणाली श्रेयांक : ०१

• १.१ अध्ययन संकल्पना:

• ड) अध्ययनावर परीणाम कारणां घटक :

• अ) अनुप्रेषण :

• आ. बहील, आको. आकोबा व आरुचा पूर्वबोध आरुचाता निमातेली देणगी वगळे अनुप्रेषण होय.

• अध्ययनातील पुढे बघण, यतीर रचण व बुद्धिपता ही अनुप्रेषणे निमातेली असेल.

• या अनुप्रेषणाचे अणवयवना परीणाम होतो.

१. शरीर रचना: शारीक व मनसिक स्वास्थ अणवयव प्रक्रियेत वापरणे ठरते.

२. अंत:स्रावी ग्रंथी: मानवी शरीरान अनेक ग्रंथी आहे, जवळ वेपेवजे काय निर्माण होत असतात.

• हे काय स्वतः निमावतात. या घडणुके वापरणे वरत अणि किचा प्रतिक्रिया प्रणालीत होत असतात

घटक क्र. १. : अध्ययन उपपत्ती व अनुदेशन प्रणाली श्रेयांक : ०१

• १.१ अध्ययन संकल्पना:

• ड) अध्ययनावर परीणाम कारणां घटक : (Contd.)

• च) परिस्थिती:

१. कुटुंब: कुटुंबाचा सामाजिक व आर्थिक दर्जाचा बालाकाच्या अध्ययनावर परीणाम होत असतो.

२. लिंग : स्त्री व पुरुष यांच्यातील शारीरिक भेदाचा अध्ययनावर परीणाम होतो.

३. परीसा: विद्यार्थी ज्या ठिकाणी राहते, त्याचे निवासस्थान व तेथील परीसाचा अध्ययनावर परीणाम होतो.

४. शाळा: विद्यार्थी ज्या शाळेत अध्ययन करते त्या शाळेचा देखील अध्ययनावर परीणाम होतो.

५. मित्र, सचंबंदी: विद्यार्थी ज्या निवांयचे आरुता येऊ घालवतो त्या निर सकादृशाचा देखील अध्ययनावर परीणाम होतो.

घटक क्र. १. : अध्ययन उपपत्ती व अनुदेशन प्रणाली श्रेयांक : ०१

• १.१ अध्ययन संकल्पना:

• ड) अध्ययनावर परीणाम कारणां घटक : (Contd.)

• च) परिस्थिती:

• ६. मानसिक प्रक्रिया :

१. धकवता: अध्ययनासाठी अध्ययनकर्त्याच्या पक्वतेची आवृत्त गाव आहे. उदा. पळण्यासाठी पावांचे संगुपु पक्व झालेले पाहिजे.

• ii. अवधान व अभिरुची: अध्ययनासाठी ती घटक आणू पेण्याची इच्छा व त्या यावीवर जगतीय केंद्रित करणे.

• ७. धकवता व कंटाळा: एकच काम सातत्याने केल्यास धकवता येतो तसेच एखादी गोष्ट शिकण्याचा कंटाळा येतो.

• ८. मनोअधन : मनसक दडपण असेल तर अध्ययन परीणामकारक होत नाही.

• ९. याद्व व आंतरिक प्रेरणा : अध्ययनासाठी प्रेरणेची आवश्यकता असते.

घटक क्र. १. : अध्ययन उपपत्ती व अनुदेशन प्रणाली श्रेयांक : ०१

• १.१ अध्ययन संकल्पना:

• ड) अध्ययनावर परीणाम कारणां घटक : (Contd.)

• प्रेरणा निर्माण करण्याचे मार्ग :

i. विद्यार्थी केंद्रित अध्यान

ii. नाबिन्धता

iii. भावनिक सुखितता

iv. स्पर्धीत्वक वातावरण

v. अध्ययनाबाबत सुस्पष्ट कल्पना

vi. प्रगतीचे ज्ञान

vii. प्रशंसा व निरा

viii. पारितोषिके व शिखा

■ सरावासाठी प्रश्न :

➤ अध्ययन संकल्पना स्पष्ट करा.

➤ अध्ययन म्हणजे काय? अध्ययनावर परीणाम कारणां घटक सोदाहरण स्पष्ट करा.

➤ अध्ययन संकल्पनेचा अर्थ संगुपु औपचारिक, अनौपचारिक, व सहज अध्ययन संकल्पना स्पष्ट करा.

➤ थोडक्यात टीपा लिहा

■ अध्ययन संकल्पना

■ अध्ययन वक्र

■ अध्ययन वक्राचे टप्पे

PRINCIPAL
Matoshri College of Education
Eklahare Tal. Nashik

27/10/2020

प्रमाणित

1. प्रमाणित आहे की वरिल विद्यार्थ्यांनी या वर्षी
 उत्तीर्ण केले आहे.

2. प्रमाणित आहे की वरिल विद्यार्थ्यांनी या वर्षी
 उत्तीर्ण केले आहे.

3. प्रमाणित आहे की वरिल विद्यार्थ्यांनी या वर्षी
 उत्तीर्ण केले आहे.

बन्यवाद!

PRINCIPAL

Mataji
 Ekahare

Matoshri Education Society's
Matoshri College of Education,
 Eklahare, Nashik
Course : 205 Additional Pedagogy Course : Understanding
Disciplines and Pedagogy of school Subject : English Education

Prepared by :
Prof. Shashikant T. Nikam
 M.A. (Eng.), M. Ed, SET (Education), D.C.M.

Unit 1 : School Content (1 Credit)

- **A: Phonetics:**
 - 1. Phonemes, syllabus and words.
 - 2. Vowels, Diphthongs and consonants.
 - 3. Semantics.
 - 4. Intonation, Stress, accent, Intonation pattern
- **B: Grammar:**
 - 1. Parts of Speech.
 - 2. Punctuation
 - 3. Kinds of Sentences.
 - 4. Tense
 - 5. Transformation of Sentences
 - a) Direct and Indirect Speech.
 - b) Voice
 - c) As soon as
 - d) Degree
 - f) Remove "too"
 - g) Not only...but also.
 - h) Question tag

Unit 1 : School Content

- A, B, C, D, E.....X, Y, Z.
- These are alphabets.
- What is the use of these alphabets?
- We used these alphabets to write meaningful words or words which have meaning.
- Ex. Bat, bed, cat.....

Unit 1 : School Content

- What about the speech?
- Speech had the sounds to produce.
- Sounds we can't write but we can identify them.
- To identify different sounds symbols are used.
- In English language these sounds or symbols are called phonetics.
- Ex. /b/ /d/ /t/ /k/ /p/.....

Unit 1 : School Content

➤ **A: Phonetics:**

- Phonetics is a branch of linguistics that studies how humans make and perceive sounds, or in the case of sign languages, the equivalent aspects of sign.
- The way in which sounds combine with each other to form words in a language is called Phonetics.
- Domain of phonetics: speech sounds, their articulation, transmission and reception.

Phonetics (Contd.)

Sounds

Vowel Sounds (20)

Consonant Sounds (24)

Pure Vowel Sounds (12)

Diphthongs (08)

Classification of Sounds :

- In English there are 44 sounds which are used for speech purpose
- 26 letters which are used for writing purpose.

PRINCIPAL
 Matoshri College of Education
 Eklahare, Nashik

Phonetics: (Contd.)

Vowel Sounds (20)

ɪ	i	ʊ	u	ɪə	eɪ	ɔɪ	ʊə
HEAD	SEA	BOOK	TOO	HERE	DATE	BOY	GO
e	ə	ɜ:	ɔ:	ʊə	ɔɪ	əʊ	
LET	AMERICA	WORM	BURN	HERE	BOY	GO	
æ	ʌ	ɑ:	ɒ	eə	ɑɪ	ɑʊ	
CAT	BUT	HAT	NOT	PAIR	MY	NOW	

Phonetics: (Contd.)

Pure Vowel Sounds (12)

Symbol	Sound	Example	IPA	Symbol	Sound	Example
i: / ɪ	long	sea, machine, sheep, team	ɪ: / ɪ	ɔ: / ɒ	long	boat, law, now, son, hot, foot
e / ɛ	short	bed, head, dress, net, pen	e / ɛ	ʊ / ʊ	short	put, bud, foot, good, put
ɜ: / ɝ	long	bird, stir, nurse, stirrer	ɜ: / ɝ	ə / ɜ	short	about, comma, common, commoner
u: / ʊ	long	foot, good, put, bud, foot	u: / ʊ	ɔ: / ɒ	long	boat, law, now, son, hot, foot
ɜ: / ɝ	long	bird, stir, nurse, stirrer	ɜ: / ɝ	ə / ɜ	short	about, comma, common, commoner
ɔ: / ɒ	long	boat, law, now, son, hot, foot	ɔ: / ɒ	ə / ɜ	short	about, comma, common, commoner
ə / ɜ	short	about, comma, common, commoner	ə / ɜ	ɔ: / ɒ	long	boat, law, now, son, hot, foot
ɔ: / ɒ	long	boat, law, now, son, hot, foot	ɔ: / ɒ	ə / ɜ	short	about, comma, common, commoner
ə / ɜ	short	about, comma, common, commoner	ə / ɜ	ɔ: / ɒ	long	boat, law, now, son, hot, foot
ɔ: / ɒ	long	boat, law, now, son, hot, foot	ɔ: / ɒ	ə / ɜ	short	about, comma, common, commoner
ə / ɜ	short	about, comma, common, commoner	ə / ɜ	ɔ: / ɒ	long	boat, law, now, son, hot, foot
ɔ: / ɒ	long	boat, law, now, son, hot, foot	ɔ: / ɒ	ə / ɜ	short	about, comma, common, commoner

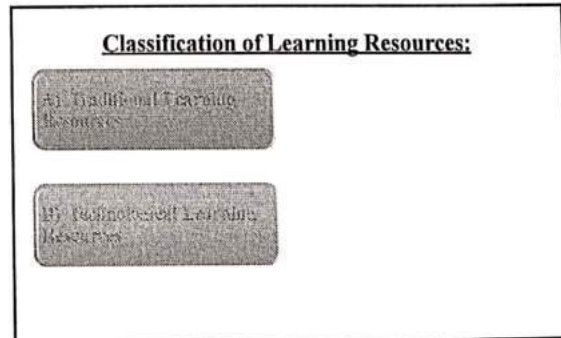
Phonetics: (Contd.)

Consonant Sounds (24)

Place of articulation	Manner of articulation	Voiced	Voiceless	Labial	Dental	Alveolar	Palatal	Velar	Glottal
Stop	p	b	t	k					
Stop	p	b	t	k					
Affricate	tʃ	dʒ							
Affricate	tʃ	dʒ							
Nasal	m	n	ŋ						
Nasal	m	n	ŋ						
Lateral	l								
Lateral	l								
Fricative	f	v	s	z	ʃ	ʒ			
Fricative	f	v	s	z	ʃ	ʒ			
Approximant	w		j						
Approximant	w		j						

- Need and Importance of Learning Resources:**
- 1) It creates a proper images in student's mind.
 - 2) It creates a proper attention of pupils.
 - 3) It provides better learning experiences and clarifications.
 - 4) It reduces communication restrictions.
 - 5) It is user friendly.

- Need and Importance of Learning Resources: (Contd...)**
- 6) It creates the interest among the learner.
 - 7) It is useful for all age group.
 - 8) It helps the students to understand the difficult and complicated concept.
 - 9) It creates the scientific attitude among the students.
 - 10) It follows the maxims from known to unknown and from concrete to abstract.

Handwritten signature

PRINCIPAL
 Matoshri College of Education
 Eklahare Tal. & Dist. Nashik

Classification of Learning Resources:

A) Traditional Learning Resources

- > Text-Book
- > Reference Book / Magazines / News Paper
- > Teaching Aids (Audio-Visual Aids)
- > Encyclopaedia
- > Dictionary
- > Replica

Classification of Learning Resources:

B) Technological Based Learning Resources

- > LCD Projector
- > OHP
- > Language Lab
- > Lingua Phone
- > Mobile Apps
- > Web Apps
- > Websites
- > Search engine
- > Digital Board
- > Wikipedia

A) Traditional Learning Resources:

1. Text-Book :

- Text-book is the traditional learning resource.
- It provides the learner more and detail information about the topic.
- It is also provides pictures and references about the particular topic.
- Text book is the reliable source of information.

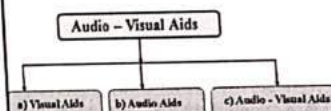
2. Reference Book / Magazines / News Paper:

- Reference book, magazines and newspapers are also the learning resources.
- They also provides us the information.
- They are the sources of information.
- Learner can collect the more information about any topic through these learning resources.

A) Traditional Learning Resources:

3. Teaching Aids(Audio-Visual Aids) :

- Audio-Visual Aids plays vital role for learning any content.
- It provides an opportunities for better understanding.
- It helps the teacher to secure and retain attention of pupils.
- It is effective substitutes for direct contacts of pupils with the past or far off environment.
- It can be classified into three parts

3. Teaching Aids(Audio-Visual Aids) :

a) Visual Aids:

- i. Blackboard
- ii. Flannel -Board
- iii. Flash Cards
- iv. Substitution Scroll
- v. Picture
- vi. Filmstrip

i) Black Board:

- It is the symbol of classroom.
- It is used for writing purpose.
- Teacher can write important points on it.
- Students can observe it carefully.

Abul

PRINCIPAL

Matoshri College of Education
Eklahare Taluka, Dist. Solapur

ii) Flannel Board:

- It is made with Flannel cloth.
- The sand paper are stuck on the back side of cut outs of papers.
- The flannel boards are used to teach picture compositions, stories and diagrams.

iii) Flash Cards:

- Cards which are flashed for the few times are known as flash cards
- displayed on the wall for a few times.
- They flash like bulb used in camera
- It is very useful for reading and speaking practice and for development of vocabulary.

iv) Substitutional Scroll:

- A Substitution Scroll requires a card sheet and some strips.
- On the card a sentence pattern is written with blanks at crucial points. On the strips the words to be substituted are written.
- The strips are inserted through the cuts on the card sheet.
- One word appears through the window and the sentence is constructed

v) Picture:

- It becomes easier to concentrate the attention of the students.
- A picture is worth ten thousand words.
- A good and suitable picture makes the lesson lively and effective.

vi) Filmstrip:

- The filmstrip provides serialized and pictorial materials.
- It is a large store of knowledge.
- It is useful for teaching stories.
- It is also useful to teach vocabulary and structures.
- A slide projector or film strip projector is used.

3. Teaching Aids(Audio-Visual Aids) :

b) Audio Aids:

- Radio
- Tape Recorder
- Record Player

PRINCIPAL
Matoshri College of Education
Eklahare Tal. & Dist. Nashik

1. Definisi:

- Perangkat elektronik yang dapat digunakan untuk komunikasi
- Perangkat elektronik yang dapat digunakan untuk hiburan
- Perangkat elektronik yang dapat digunakan untuk bekerja

2. Jenis-jenis:

- Berdasarkan bentuknya
- Berdasarkan fungsinya
- Berdasarkan sistem operasinya
- Berdasarkan kemampuan akses internetnya
- Berdasarkan kemampuan navigasinya

3. Manfaat:

- Sebagai alat komunikasi yang praktis
- Sebagai alat hiburan yang praktis
- Sebagai alat bantu belajar
- Sebagai alat bantu bekerja

4. Dampak:

4.1. Dampak Positif:

1. Efisiensi
2. Efektivitas

5. Kesimpulan:

- Mobile phone adalah perangkat elektronik yang dapat digunakan untuk komunikasi, hiburan, dan bekerja
- Mobile phone memiliki berbagai jenis dan merk
- Mobile phone memiliki berbagai sistem operasi
- Mobile phone memiliki berbagai kemampuan akses internet
- Mobile phone memiliki berbagai kemampuan navigasi

6. Kesimpulan:

- Mobile phone adalah perangkat elektronik yang dapat digunakan untuk komunikasi, hiburan, dan bekerja
- Mobile phone memiliki berbagai jenis dan merk
- Mobile phone memiliki berbagai sistem operasi
- Mobile phone memiliki berbagai kemampuan akses internet
- Mobile phone memiliki berbagai kemampuan navigasi

Handwritten signature

PRINCIPAL
Mastri...
Estansi...

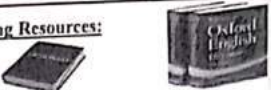

A) Traditional Learning Resources:

4) Encyclopaedia:

- It is a book or set of books giving information on many subjects or on many aspects of one subject and typically arranged alphabetically.
- Encyclopaedia entries are longer and more detailed than those in most dictionaries.
- Encyclopaedia articles focus on factual information concerning the subject named in the article's title.

A) Traditional Learning Resources:

5) Dictionary:

- Dictionary is an important instrument to comprehend the meaning of the words.
- Dictionary means a book of words listed alphabetically defined.
- It is easy to find out a particular word and its meaning.
- A dictionary is a listing of words in one or more specific languages, often arranged alphabetically which may include information on definitions, usage, pronunciations, translation.
- A book of words in one language with their equivalents in another.

A) Traditional Learning Resources:

6) Replica:

- A replica is an exact copy, such as of a painting, as it was executed by the original artist or a copy or reproduction.
- A replica is a copying closely resembling the original concerning its shape and appearance.
- An inverted replica complements the original by filling its gaps.
- It can be a copy used for historical purposes, such as being placed in a museum.
- Sometimes the original never existed.

B) Technological Based Learning Resources:

1. LCD Projector (liquid-crystal display):

- An LCD projector is a type of video projector for displaying video, images or computer data on a screen or other flat surface.
- It is a modern equivalent of the slide projector or overhead projector.
- To display images, LCD (liquid-crystal display) projectors typically send light from a metal-halide lamp.
- It is very useful in day to day teaching-learning process.
- It creates direct bond between content and teaching aids.
- Students can easily understand the concept.

B) Technological Based Learning Resources: (Contd...)

> Importance of LCD Projector:

1. More efficient note-taking.
2. Interactive presentations keep children engaged.
3. Build games into your lessons.
4. Teach with a range of mediums.
5. Make better use of time in the classroom.

B) Technological Based Learning Resources:

2. OHP (Over Head Projector):

- An overhead projector (OHP), like a film or slide projector, uses light to project an enlarged image on a screen.
- In the overhead projector, the source of the image is a page-sized sheet of transparent plastic film (also known as 'foils') with the image to be projected either printed or hand-written/drawn.
- These are placed on the glass surface of the projector, which has a light source below it and a projecting mirror and lens assembly above it.
- They were widely used in education and business before the advent of computer-based projection.

Handwritten signature of the Principal.

PRINCIPAL
Matoshri College of Education
Eklahare Tal. & Dist. Jalgaon

B) Technological Based Learning Resources:

3. Language Lab:

- A language laboratory is a dedicated space for foreign language learning where students access audio or audio-visual materials
- They allow a teacher to listen to and manage student audio, which is delivered to individual students through headsets or in isolated 'sound booths'

B) Technological Based Learning Resources:

4. Lingua Phone:

- Lingua phone is a global language training provider based in London and has provided self-study language courses since 1901
- Lingua phone's self-study courses follow Lingua phone's in-house methodology of "Listen, Understand, Speak"
- Students are encouraged to listen to the language from the beginning, to begin to read as they listen, and only to speak once they have learned to understand the language presented

B) Technological Based Learning Resources:

5. Mobile Apps:

- A mobile application, also referred to as a mobile app or simply an app, is a computer program or software application designed to run on a mobile device such as a phone, tablet, or watch.
- Lots of mobile apps are available for learning a content.
- Students can refer these apps and learn the concept properly at their own time.
- It gives ample scope for learner to use for Online Education.
- With the help of mobile app learner can understand the concept very well.
- Mobile apps are user friendly. Step by Step learner can follow the instructions given in app and learn the concept.

B) Technological Based Learning Resources:

6. Web Apps:

- Web application (web app) is an application software that runs on a web server, unlike computer-based software programs that are stored locally on the Operating System(OS) of the device.
- Web applications are accessed by the user through a web browser with an active internet connection.
- These applications are programmed using a client-server model structure.
- The user (client) is provided services through an off-site server that is hosted by a third-party.
- These web apps are very useful for Online Education.
- Now a days the need of these apps increases rapidly.
- It has the variety in programme.
- It provides an opportunities for learner to learn the concept properly.
- Various online educational web apps are available.

B) Technological Based Learning Resources:

7. Websites:

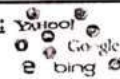
- A website is a collection of web pages and related content that is identified by a common domain name and published on at least one web server.
- Ex. www.edusat.co.in , www.education.com
- All publicly accessible websites collectively constitute the World Wide Web.
- Websites are typically dedicated to a particular topic or purpose, such as news, education, commerce, entertainment, or social networking.
- Users can access websites on a range of devices, including desktops, laptops, tablets and smartphones.
- The software application used on these devices is called a web browser.
- Learner can get more information of the topic or content or concept with the help of websites.

B) Technological Based Learning Resources:

8. Search Engine:

- It is a software system that is designed to carry out web search (Internet search), in a systematic way for particular information specified in a textual web search query.
- The search results are generally presented in a line of results.
- The information may be a mix of links to web pages, images, videos, articles, research papers, and other types of files.
- Learner can easily collect the information by using search engine.
- Ex. Google, Yahoo, rediff, khoj, guruji

Abul

PRINCIPAL

Matoshri College of Education
Eklahare, Dist. Solapur

B) Technological Based Learning Resources:

9. Digital Board / Smart Board:

- It is also known as electronic whiteboards
- A digital whiteboard is a two-dimensional display space utilizing digital design.
- It involve a stylus or other tool for users to create digital writing, drawings or designs.
- Digital board or Smart boards is a large interactive display in the form factor of a whiteboard.
- It can either be a standalone touchscreen computer used independently to perform tasks and operations.
- A connectable apparatus can be used as a touchpad to control computers from a projector.
- It is used in a variety of settings including classrooms at all levels of education

B) Technological Based Learning Resources:

10. Wikipedia:

- Wikipedia is a multilingual online encyclopaedia created and maintained as an open collaboration project by a community of volunteer editors using a wiki - based editing system
- It is the largest and most popular general reference work on the World Wide Web
- It features exclusively free content and no commercial ads and is owned and supported by the Wikimedia Foundation, a non-profit organization funded primarily through donations.

➤ Assignments:

- Discuss various learning resources
- Explain the traditional learning resources.
- Explain the technological learning resources.
- Write short note on:
 - a. LCD Projector
 - b. Mobile Apps
 - c. Importance of Audio-Visual Aids
 - d. Language Lab

➤ References:

- Dr. Ghormode K. U. (Jan-2008). Methodology of Teaching of English. Nagpur: Vidya Prakashan. Page No. 89-100.
- Dr. Moharil Modha (2012). Methods of English Teaching. Nagpur. Vidya Prakashan. Page No. 68-76.
- www.wikipedia.com

Thank You!

PRINCIPAL
Matoshri College of Education
Eklahare Tal. & Dist. Nashik

MATOSHRI EDUCATION SOCIETY'S
MATOSHRI COLLEGE OF EDUCATION
EKLAHARE, NASHIK
Course : 205 Additional Pedagogy Course : Understanding Disciplines
and Pedagogy of school Subject : English Education.

Prepared by :
Prof. S. T. Nikam Welcomes
M.A. (English), M. Ed, SET (Education), D.C.M.

Grammar Translation Method:
Grammar Translation Method is also known as Classical Method of Teaching English.
This method was introduced in India by Britishers. The basic concept of this method is to translate each and every word into pupil's mother tongue.
The philosophy behind this method is that foreign language can be best taught or learn through the translation.
E.g. Greek, German, Latin, French etc. language have been taught through translation. In this Method the meaning of English words, phrases are translated into pupils mother tongue.
The word is the unit in this method.

Importance of Grammar Translation Method:

1. There is a comparative study of English language and mother tongue with their grammar, structure and vocabulary.
2. The learner can learn by an important maxim i.e. Proceed from known to unknown.
3. The knowledge of mother tongue helps the learner to learn English properly.
4. Grammar is taught by deductive method by explaining grammatical rules first.
5. The structure of English can be easily learnt.
6. Any foreign language can be easily learn through translation.

Merits / Advantages of Grammar Translation Method:

1. This method is very successful in the overcrowded classroom.
2. By telling the meaning of any word or sentence in mother tongue, students can easily understand.
3. This method is time consuming method.
4. This method is very reliable method for giving practice of reading with understanding to students.
5. This method helps to strength the memory of learner.

Merits / Advantages of Grammar Translation Method:
(Contd.)

6. This method helps the teacher to test the comprehension of the students.
7. This method does not required more teaching aids.
8. This method is very economical method.
9. Foreign terms can quickly explained in mother tongue.
10. It develops the reading ability of the students.

Demerits / Disadvantages of Grammar Translation Method:

1. This method is unnatural method for learning a language
2. This method give emphasis on reading skill.
3. This method does not provide opportunity for silent reading.
4. It makes the students to think in mother tongue and translate the same in a language.
5. This method does not helps the students to learn the correct pronunciation of English.

PRINCIPAL
Matoshri College of Education
Eklahare Tal. & Dist. Nashik

Demerits / Disadvantages of Grammar Translation Method: (Contd. ...)

6. This method ignores the habit of formation.
7. This method neglects communicative ability.
8. This method is dull and mechanical one.
9. This method gives more emphasis on learning a rules of grammar.
10. This method does not create a direct bond between thought and expression.

Assignments:

What is Grammar-Translation-Method of teaching of English? Explain the importance, advantages and disadvantages of Grammar Translation Method.

References:

- Dr. Ghormode K. U. (Jan-2008). Methodology of Teaching of English. Nagpur: Vidya Prakashan. Page No. 55-56
- Dr. Moharil Medha (Feb-2007) Methods of English Teaching. Nagpur: Vidya Prakashan. Page No. 33-35

Thank You !

A handwritten signature in blue ink, appearing to read "Jod" or similar.

PRINCIPAL
Matoshri College of Education
Eklahare Tal. & Dist. Nashik

2/15/2023

Matoshri Education Society's
Matoshri College of Education,
Eklahare, Nashik

Prepared by :

Prof. Shashikant T. Nikam
M.A. (Eng.), M. Ed, SET (Education), D.C.M.

English Education

B. Ed 2nd Year Course

Course : 205 Additional Pedagogy Course
: Understanding Disciplines and
Pedagogy of school Subject : English
Education.

**Unit 4 : Pedagogical Approaches, Methods
and Learning Resources.**

• **Direct Method :**

➤ **Let's Discuss**

Direct Method :

- Direct Method is originated in France in 1901. This method is outcome of traditional method. This method is also known as natural method. This method gives emphasis on direct bond between thought and expression.

Direct Method : Meaning

- Direct Method is a method of teaching English directly.
- It establish the direct association between English words, phrases or idioms and their meaning.
- With this method students can learn any foreign language naturally through conversation, discussion and reading without using mother tongue of the students.

Direct Method : Nature

- This was reaction against the Translation or Traditional Method.
- The learner can be get real command on English Language by this method.
- The learner is not expected to depend upon a mother tongue.
- There is direct contact between meaning of word and thought expression

PRINCIPAL
Matoshri College of Education
Eklahare Tal. & Dist. Nashik

Objectives / Aims of Direct Method:

1. To provide students the experience of listening English.
2. To enable to them to speak English in natural situation.
3. To enable them to understand English by listening.
4. To help them to understand new word in content.

Objectives / Aims of Direct Method:
(Cont.)

5. To create environment of English in classroom
6. To helps students to learn English Grammar as it is use in speaking
7. To make the students to thing in English

Merits / Advantages of Direct Method:

- 1) It is a natural method. The method teaches the language in the same way in which the child learn mother tongue.
- 2) This method helps to developed listening and speaking skill.
- 3) This method develops fluency in speech.
- 4) It improves child's pronunciation.
- 5) This method is suitable for teaching idioms.
- 6) This method provides an opportunities to use maximum Audio-Visual Aids which makes the teaching more interesting and effective.

Merits / Advantages of Direct Method:
(Cont.)

- 7) This method follows the maxims - Proceed from concrete to abstract.
- 8) Teaching of English becomes more easy and pleasant task.
- 9) It helps the learner in the critical study of English literature.
- 10) This method is quite interesting as it is full of activities.
- 11) The word in passive vocabulary are brought into active vocabulary.
- 12) Learner gets ample practice to listen, speak and to read English which are essential aspect of language learning.

Demerits / Disadvantages of Direct Method:

1. This method gives more emphasis on speaking skill. It does not give attention towards reading and writing. Only oral aspect is not enough for learning a language.
2. This method is not useful in overcrowded classroom.
3. This method ignores translation completely.
4. This method requires hard workers and skill teacher to teach English.

Demerits / Disadvantages of Direct Method:
(Cont.)

5. Grammar part is not taught systematically because there is an inductive approach for teaching grammar.
6. This method requires more Audio-Visual Aids. So this method is expensive.
7. This method is time consuming method.

PRINCIPAL
Matoshri College of Education
Eklahare Tal. & Dist. Nashik

2/15/2023

Assignments:

- Q.1 Explain Direct Method with reference to the following points
- i) Concept
 - ii) Features
 - iii) Merits
 - iv) Limitations
 - v) Educational Implications

References:

- Dr. Ghormode K. U. (Jan-2008). Methodology of Teaching of English. Nagpur. Vidya Prakashan. Page No. 57-58
- Dr. Moharil Medha (Feb-2007) Methods of English Teaching. Nagpur: Vidya Prakashan Page No. 36-39

Thank You!

PRINCIPAL
Matoshri College of Education
Eklahare Tal. & Dist. Nashik

2/15/2023

मातोश्री एज्युकेशन सोसायटी संचालित,
मातोश्री शिक्षणशास्त्र महाविद्यालय
एकलहरे, नाशिक

कोर्स: १०३ अध्ययन व अध्यापन (प्रथम वर्ष)

सादरकर्ते:
प्रा. शशिकांत श्र्च. निकम
(M.A. (Eng.), M. Ed. SET (Education), D.C.M.)

पटक क्र. १.: अध्ययन उपपत्ती व अनुदेगन प्रणाली श्रेयांक : ०१

• १.२ पारंपरिक अध्ययन उपपत्ती (Learning Theories):

- x) कोहला:
- समष्टीवादी उपपत्ती (Wholistic Theory of Learning)
- किंवा मर्मदृष्टी मूलक अध्ययन (Learning by Insight)
- जवक : कोहला
- सिद्धांत: १९व्या शतकात मादला.
- अध्ययन तत्व : एकाचा समवेनेचे मर्म जाल्त्वापुढे समवेचर प्रकारा पडतो.
- स्वातंत्र्य समस्या तबकक पुरुर अध्ययन पडतो.

पटक क्र. १.: अध्ययन उपपत्ती व अनुदेगन प्रणाली श्रेयांक : ०१

• १.२ पारंपरिक अध्ययन उपपत्ती (Learning Theories):

- x) कोहला:
- समष्टीवादी उपपत्ती (Wholistic Theory of Learning) / मर्मदृष्टी मूलक अध्ययन (Learning by Insight)
- स्वरूप:
- कोणत्याही वर्तनाचे विभोक्षण करून एकेका पटकाचा अभ्यास करू ये.
- एकूण परिस्थितीच्या संदर्भात वर्तनाचे मूल्यमापन केले पाहिजे.
- अध्ययन होण्यासाठी परिस्थितीचे मर्म लक्षात घेणे आवश्यक आहे.
- या प्रकाराने होणाऱ्या अध्ययनाला मर्मदृष्टी अध्ययन असे म्हणतात.

पटक क्र. १.: अध्ययन उपपत्ती व अनुदेगन प्रणाली श्रेयांक : ०१

• १.२ पारंपरिक अध्ययन उपपत्ती (Learning Theories):

- x) कोहला:
- उपपत्तीचा भाषा: एकाचा समवेनेचे किंवा परिस्थितीचे संपूर्ण व संकलित निरीक्षण केल्यावर तसेच तिचे मर्म जाणून घेतल्यावर समस्या सोडविल्याची नेपथी चुकी सापडते, आणि हेच मर्मदृष्टी अध्ययन होय.
- प्रयोग: चिंपांझी माकड
- एका पिंब्यात चिंपांझी प्रजातीच्या मुलाने मायाच्या माकडामा कोंडले.
- काही आंशपर्यंत माहेर केळी देवली.
- पिंब्यात काही बांधण्या काट्या ठेवल्या.
- एका काठीचा वापर करून केळी हलकात करता येणार नाही अशी व्यवस्था केली.
- मात्र दोन काट्या वापरून केळी हलकात करता येत होती.

पटक क्र. १.: अध्ययन उपपत्ती व अनुदेगन प्रणाली श्रेयांक : ०१

• १.२ पारंपरिक अध्ययन उपपत्ती (Learning Theories):

- x) कोहला:
- प्रयोग: माकड
- मुलाने माया वर्तनाचे निरीक्षण केले.
- एका काठीने केळी माकड्याचा प्रचलन केला.
- दोन-दोन प्रचलन करले.
- एका बांधण्याक निशात बसला.
- दोन काट्या घेऊन खेडू लागला.
- दोन काट्या मिळून एक मोठी काठी तयार होते हे त्याच्या लक्षात आले.
- एका विविधित्त क्षणी त्याला मर्म लक्षात आले.
- म्हातरेचे दोन माया सोडविल्यास शिकला. / अध्ययन झाले.

पटक क्र. १.: अध्ययन उपपत्ती व अनुदेगन प्रणाली श्रेयांक : ०१

• १.२ पारंपरिक अध्ययन उपपत्ती (Learning Theories):

- x) कोहला:
- मर्मदृष्टी पुढील बाबींवर अवलंबून आहे.
- १. बुद्धिमत्ता, पक्कता व विविध दृष्टिचा क्षमता
- २. उत्तम परिस्थिती
- ३. समवेची निगडोत पूर्णपुष्य
- ४. अध्ययन प्रसंगाने व्यवस्थापन
- ५. सामान्यीकरण करण्याची क्षमता.
- ६. नवीन परिस्थितीत बाबर करण्याची क्षमता
- ७. सामान्य तले व संबधारी जाली

(Signature)

PRINCIPAL
Matoshri College of Education
Eklahare Tal. & Dist. Nashik

2/15/2023

घटक क्र. १. : अध्ययन उपपत्ती व अनुदेशन प्रणाली
श्रेयांक : ०१

• १.२ पारंपरिक अध्ययन उपपत्ती (Learning Theories) :

• v) कोहलर :

• मर्मदुही अध्ययनाचे टप्पे :

1. उपस्थांची साकृत्पणे जाणीव होणे.
2. सपस्थेच्या संदर्भात असणारे विविध घटक लक्षात घेणे.
3. विविध घटकांचा परस्पर संबंध लक्षात घेणे.
4. सर्व घटकांचे वेगवेगळ्या प्रकारे संयोजन करणे.
5. मर्म आकलन होऊन समस्या सुटणे.
6. समस्या सुटल्यावर लागूमुक्त होणे.
7. सहाय्येन सापत्ते जाणे.

घटक क्र. १. : अध्ययन उपपत्ती व अनुदेशन प्रणाली
श्रेयांक : ०१

• १.२ पारंपरिक अध्ययन उपपत्ती (Learning Theories) :

• v) कोहलर :

• अध्ययन विषयक नियम :

• १. समीपतेचा नियम (Law of Proximity):

• दोन किंवा अनेक उद्दीष्टांपेक्षा असणाऱ्या समीपतेमुळे त्यांचा एक अथवा अनेक गट तयार होतो.

• त्यामुळे उद्दीष्टांचा बोध होण्याऐवजी उद्दीष्टांच्या गटाचा अवबोध होतो.

उदा.

सर्वच रेषा एकमेकांना समानांतर आहेत.
परंतु आपल्यास गटाचा बोध होतो. aa' bb' cc' dd'

घटक क्र. १. : अध्ययन उपपत्ती व अनुदेशन प्रणाली
श्रेयांक : ०१

• १.२ पारंपरिक अध्ययन उपपत्ती (Learning Theories) :

• v) कोहलर :

• अध्ययन विषयक नियम :

• २. साधर्म्याचा नियम (Law of Similarity):

उद्दीष्टांचे साधर्म्य लक्षात घेतले जातून साधर्म्य असणाऱ्या गटाचे अवबोध होतो.

उदा.

दोन गट दिसतात.

धन चिन्हांचा एक गट व ऋण चिन्हांचा एक गट असा अवबोध होतो.

घटक क्र. १. : अध्ययन उपपत्ती व अनुदेशन प्रणाली
श्रेयांक : ०१

• १.२ पारंपरिक अध्ययन उपपत्ती (Learning Theories) :

• v) कोहलर :

• अध्ययन विषयक नियम :

• ३. पूर्णावाचा नियम (Law of closure):

कोणत्याही संवेदनातील अनुपलब्ध पूर्वाभागाच्या आधारे भ्रमन काढण्याची मनःप्रवृत्ती असते.

एखाद्या घटकाचा बोध होताना त्यातील अनुपलब्ध भागदे दुर्लक्ष होतो.

उदा.

विविध रेषा आहेत.
सार वाचा अवबोध STOP असा होतो.

घटक क्र. १. : अध्ययन उपपत्ती व अनुदेशन प्रणाली
श्रेयांक : ०१

• १.२ पारंपरिक अध्ययन उपपत्ती (Learning Theories) :

• २) पाव्हर्लाचः

• अध्ययन विषयक नियम :

4. सातत्याचा नियम (Law of Continuity):

एका विशिष्ट पद्धतीनेच निष्कर्ष काढण्याची किंवा पाहण्याची प्रवृत्ती असते.

अचानक झालेला बदल लक्षात न घेण्याकडे बल असतो.

उदा.

अनेक बिंदू असा अवबोध न होता एक रेषा असा होतो.

दोन बिंदूंच्यामधील पोहोचणी दुर्लक्षित केली जाते.

घटक क्र. १. : अध्ययन उपपत्ती व अनुदेशन प्रणाली
श्रेयांक : ०१

• समदृष्टीवादी उपपत्ती / मर्मदुही मूलक उपपत्तीचे शैक्षणिक उपयोगजन :

- i. विद्यार्थ्यांचे अध्ययन सवाय पद्धतीने होते.
- ii. विद्यार्थ्यांना प्रश्न पाठवा सारखा सांगावा.
- iii. शब्दार्थ शिकविताना वाक्यात उपयोग करून सांगावा.
- iv. विज्ञानातील प्रयोगांचे निष्कर्ष काढताना संपूर्ण प्रयोग विचारात घ्यावा.
- v. भूगोलातील स्थान, विस्तार, हवामान, लोकजीवन इ. घटक शिकविताना त्याचा जोडणारा दुवा लक्षात घ्यावा.
- vi. इतिहासातील घटना स्वतंत्रपणे न शिकविता इतर घडणाऱ्या घटना, परिस्थिती इ. या संबंध जोडून समग्र पद्धतीने शिकविणे.

PRINCIPAL
Matoshri College of Education
Eklahare Tal. & Dist. Nashik

2

2/15/2023

■ सरावासाठी प्रश्न :

- ओहतापी मर्मवृत्ती मुलक अध्यापन उपरती सधित्तर विचर करा. मर्मवृत्ती मुलक अध्यापन उपरतीचे शैक्षणिक महत्व सोदाहरण स्पष्ट करा.
- मर्मवृत्ती मुलक अध्यापन म्हणजे काय?
- मर्मवृत्ती मुलक अध्यापन उपरतीचे अध्यापन विषयक विषय सोदाहरण स्पष्ट करा.
- थोडक्यात टीपा लिहा
- समष्टीवारी अध्यापन उपरती सोदाहरण स्पष्ट करा.
- समष्टीवारी अध्यापन उपरतीचे शालेय जीवनातील महत्व

■ संदर्भ :

- डॉ. जगताप ह. ना. (जाने, २०१६), अध्यापन व अध्यापन, पुणे: सुविद्या प्रकाशन, पुढे क्र. ४७-५०.
- डॉ. चव्हाण किशोर (२०१०), विकास आणि अध्यापनाचे मानसशास्त्र, नासिक: इन्स्टाईट पब्लिकेशन, पुढे क्र. १८०-१८२.
- डॉ. भंगाळे शैलजा, डॉ. महाजन संगीता.य डॉ. सोनवणे रजना, मानसशास्त्रीय अध्यापन, अध्यापन आणि विकासाचा दृष्टिकोन(जाने, २०१६), जळगाव: प्रशांत पब्लिकेशन, पुढे क्र. ७१-७४.
- डॉ. भंगाळे शैलजा, डॉ. महाजन, अध्यापन व अध्यापन (जाने, २०१६), जळगाव: प्रशांत पब्लिकेशन, पुढे क्र. १५९-१६३.

धन्यवाद!

PRINCIPAL
Matoshri College of Education
Eklahare Tal. & Dist. Nashik

मातोश्री एज्युकेशन सोसायटी संचालित,
मातोश्री शिक्षणशास्त्र महाविद्यालय
एकलहरे, नाशिक

कोर्स: १०३ अध्ययन व अध्यापन (प्रथम वर्ष)

सादरकर्ते :
प्रा. शशिकांत व्यं. निकम
(M.A. (Eng.), M. Ed. SET (Education), D.C.M.)

घटक क्र. १. : अध्ययन उपपत्ती व अनुदेशन प्रणाली श्रेयांक : ०१

• १.२ पारंपरिक अध्ययन उपपत्ती (Learning Theories) :

• ३) स्किनर:

• साधक अभिसंधान उपपत्ती (Theory of Operent Conditions)

• जनक : बी. एफ. स्किनर (अमेरिकन मानसशास्त्र)

• सिद्धांत: १९३१: The Concept Of the Reflex in the Description of Behaviour.

• अध्ययन तंत्र : विविध प्रयत्न / वर्तन (साधक) केल्यावर प्रतिक्रिया अमिंसंधित (प्रस्थापित) होते.

• प्रतिक्रियेला पारितोषिक मिळते, म्हणून मूळ प्रतिक्रिया बळकट होते.

• मानवाच्या वर्तनानुळे अध्ययन प्रक्रिया परिपूर्ण होते.

घटक क्र. १. : अध्ययन उपपत्ती व अनुदेशन प्रणाली श्रेयांक : ०१

• १.२ पारंपरिक अध्ययन उपपत्ती (Learning Theories) :

• ३) स्किनर:

• साधक अभिसंधान उपपत्ती (Theory of Operent Conditions)

• स्वरूप :

• साधक अभिसंधान ही एक प्रक्रिया आहे.

• इतिहासदारे होणाऱ्या वर्तनाचे प्रतिनाटक्या साहजिके दृढीकरण केले जाते.

• उद्दीपकाला फारसे महत्त्व नाही.

• मात्र अध्ययनशास्त्रातील प्रतिक्रियेला महत्त्व दिले.

• जवळ, शिक्षकांनी शाबलकी दिव्यावर वर्तन अधिका बळकट होते.

• उपपत्तीचा गामा: दृश्यही क्रिया ही साधकानुळे अमिंसंधित होते.

घटक क्र. १. : अध्ययन उपपत्ती व अनुदेशन प्रणाली श्रेयांक : ०१

• १.२ पारंपरिक अध्ययन उपपत्ती (Learning Theories) :

• ३) स्किनर:

• प्रयोग : उंदीर

• सूटपेटी उघार केले.

• विविध दांडा दाबला की अन्न येवून पडते.

• त्यात उदराला देवले.

• विविध आवाज होई अन्न येवून पडत असे.

• मात्र आवाजा निवाच दांडा दाबला गेला तर अन्न मिळत नसे.

• आकस्मिक वाच्यार झाल्यावर आवाज झाल्यावर दांडा दाबून अन्न मिळविण्यास शिकला.

घटक क्र. १. : अध्ययन उपपत्ती व अनुदेशन प्रणाली श्रेयांक : ०१

• १.२ पारंपरिक अध्ययन उपपत्ती (Learning Theories) :

• ३) स्किनर:

• प्रयोग : उंदीर

• आवाज झाल्यावर अन्न मिळविण्याचा प्रयत्न उदराला करावा लागतो.

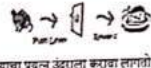

• यालाच साधक वर्तन असे म्हणतात.

• या साधक वर्तनाची प्रतिक्रिया अमिंसंधित होते.

• म्हणून या अभिसंधानाला साधक अभिसंधान असे म्हणतात.

• अभिसंधानातच नंतरच्या पारितोषिकानुळे मुळची प्रतिक्रिया बळकट होते.

• आवाज होणे(सूचक घटक) — दांडा दाबणे (प्रतिक्रिया) — वर्तन अमिंसंधित होणे.

घटक क्र. १. : अध्ययन उपपत्ती व अनुदेशन प्रणाली श्रेयांक : ०१

• १.२ पारंपरिक अध्ययन उपपत्ती (Learning Theories) :

• ३) स्किनर:

• साधक अभिसंधानाचे प्रकार :

• १. पारितोषिक अध्ययन (Reward Learning):

• विविध प्रतिसादावर पारितोषिक अवतंबून आसते.

• विविध प्रतिसाद दिला की विविध पारितोषिक मिळते.

• असा संबंध प्रस्थापित होतो.

• २. लोपन अध्ययन (Omission Learning):

• विविध प्रतिक्रिया टाळल्यास किंवा न केल्यास पारितोषिक मिळते.

• विविध वर्तनाचा लोप करणे, म्हणजे लोपन अध्ययन होय.

(Signature)

PRINCIPAL
Matoshri College of Education
Eklahare Tal. & Dist. Nashik

घटक क्र. १. : अध्ययन उपपत्ती व अनुदेशन प्रणाली
श्रेयांक : ०१

• १.२ पारंपरिक अध्ययन उपपत्ती (Learning Theories) :

• २) पाठ्यलोकः
• साधक अभिसंधानाचे प्रकार :

३. शिक्षा अभ्ययन (Punishment Learning):
पुकीचे बर्तन ----- स्तेरा (शिक्षा) असा संबंध प्रस्थापित असतो.
ह्यामुळे असा स्वरूपाचा प्रतिवाद टाळण्याचा प्रयत्न अध्ययनकर्ता करतो.
या अध्ययनास शिक्षा अध्ययन असे म्हणतात.

४. पलायन शिक्षा मुटका अध्ययन (Escape Learning):
एखाद्या स्तेरासाठी उद्दीपकापासून मुटका करून वेग्यासाठी त्यावेळी एखादे विविध बर्तन केले जाते त्यावेळी त्यास मुटका अध्ययन असे म्हणतात.
उदा. सर्बसत्तेचे आगीचा कड्यातून बापाचे उडी मारली म्हणून इलेक्ट्रिक शॉक दिला जातो.

घटक क्र. १. : अध्ययन उपपत्ती व अनुदेशन प्रणाली
श्रेयांक : ०१

• १.२ पारंपरिक अध्ययन उपपत्ती (Learning Theories) :

• २) पाठ्यलोकः
• साधक अभिसंधानाचे प्रकार :

५. मौलनिक साधक अध्ययन (Discriminated Operant Learning):
एखाद्या उद्दीपकाच्या सादरीकरणामुळे विविध प्रतिक्रियांपैकी एखादी विविध प्रतिक्रिया निवडली जाते.
ती प्रतिक्रिया विविध परिस्थितींमुळे दृढ होते.
यालाच मौलनिक साधक अध्ययन म्हणतात.

६. मौलनिक लोपन अध्ययन (Discriminated Omission Learning):
एखाद्या विविध उद्दीपकाच्या प्रस्तुतीकरणामुळे विविध प्रतिक्रिया बगळली जाते त्यावेळी त्यास मौलनिक लोपन असे म्हणतात.
उदा. शिक्षक काहीत आल्यावर काहीत गोष्ट बंद होतो.

घटक क्र. १. : अध्ययन उपपत्ती व अनुदेशन प्रणाली
श्रेयांक : ०१

• १.२ पारंपरिक अध्ययन उपपत्ती (Learning Theories) :

• २) पाठ्यलोकः
• साधक अभिसंधानाचे प्रकार :

७. विविध प्रतिवाद टाळण्याचे अध्ययन (Active Avoidance Learning):
एखाद्या वेदकाच्या उपस्थितीत, एखादी प्रतिक्रिया शिक्षा टाळण्याच्या हेतूने होते, त्यावेळी त्यास विविध प्रतिवाद टाळण्याचे अध्ययन असे म्हणतात.
उदा. शिक्षा नको म्हणून विद्यार्थी अभ्यास करतात.

८. मौलनिक शिक्षा अध्ययन (Discriminated Punishment Learning):
विविध उद्दीपकाच्या उपस्थितीत शिक्षा टाळण्याच्या हेतूने प्रतिक्रिया केली जात नाही तेव्हा त्यास मौलनिक शिक्षा अध्ययन म्हणतात.
उदा. आई-वडिलांच्या समोर भावडे अभ्यास करण्याचे टाळतात.

घटक क्र. १. : अध्ययन उपपत्ती व अनुदेशन प्रणाली
श्रेयांक : ०१

• साधक अभिसंधान उपपत्तीचे शैक्षणिक उपयोजन :

१. योग्य प्रतिवाद; अपेक्षित बर्तनात निवडलेले योग्य प्रतिवाद द्यावा.
२. बर्तन : योग्य बर्तनात वा अपेक्षित बर्तन यशस्वीत लेप बर्तन द्यावे. उदा. साबाब, धान इ.
३. योग्य सवयी लागणे ; साधक अभिसंधान होण्यासाठी विद्यार्थीस योग्य सवयी लागणे.
४. आकर्षक / सातव ; अध्ययनासाठी बर्तनात आकर्षक (सुख) बर्तनी लागतात.
५. प्रेरणा ; अध्ययन होण्यासाठी विद्यार्थीस विविध प्रेरणांचा वापर करून प्रेरणा देणे आवश्यक आहे.
६. सोपी नुसार अध्ययन ; विद्यार्थीच्या सवयी सहाय्य घेऊन त्यांच्या सोपी नुसार लेपन अध्ययन गती नुसार अध्ययन करणे.
७. अपेक्षित बर्तनाची जाणीव ; शिक्षकाल अपेक्षित बर्तनाची जाणीव असणे आवश्यक आहे.
८. दृढीकाराच्या उपयोग ; विविध बर्तनात सवयी लागण्यासाठी दृढीकाराचा उपयोग करणे.

■ सरावासाठी प्रश्न :

➤ किनाऱ्या साधक अभिसंधान उपपत्ती सविस्तार विवर कर. साधक अभिसंधान उपपत्तीचे शैक्षणिक महत्व सोदाहरण स्पष्ट करा.

➤ साधक अभिसंधान म्हणजे काय?

➤ योडक्यात टीका लिहा

■ साधक अभिसंधानाचे प्रकार सोदाहरण स्पष्ट करा.

■ साधक अभिसंधान उपपत्तीचे शालेय जीवनातील महत्व

■ साधक अभिसंधान व अभिजात अभिसंधान यांतील फरक स्पष्ट करा.

■ संदर्भ :

■ डॉ. जगताप ह. ना. (जाने. २०१६). अध्ययन व अध्यापन. पुणे: मुविचार प्रकाशन. पृष्ठ क्र. ४२-४३.

■ डॉ. बळगाव किशोर (२०१०). विकास आणि अध्ययनाचे मानसशास्त्र. नासिक: इनसाइट पब्लिकेशन. पृष्ठ क्र. १७९-१८०.

■ डॉ. भंगाळे रौलजा, डॉ. महाजन संगीता, व डॉ. सोयबणे रजना. मानसशास्त्रीय अध्ययन, अध्ययन आणि विकासाचा दृष्टीकोन (जाने. २०१६). बळगाव: प्रशांत पब्लिकेशन. पृष्ठ क्र. ७०-७१.

■ डॉ. भंगाळे रौलजा, डॉ. महाजन. अध्ययन व अध्यापन (जाने. २०१६). बळगाव: प्रशांत पब्लिकेशन. पृष्ठ क्र. १५५-१५६.

PRINCIPAL
Matoshri College of Education
Eklahare Tal. & Dist. Nashik

मातोश्री एज्युकेशन सोसायटी संचालित,
मातोश्री शिक्षणशास्त्र महाविद्यालय
 एकलहरे, नाशिक
कोर्स : २०१ शालेय शिक्षण गुणवत्ता आणि व्यवस्थापन (द्वितीय वर्ष)
Course : 201 Quality and Management of School Education
 सादरकर्ते :
प्रा. शशिकांत खं, निकम
 (M.A. (Eng.), M. Ed. SET (Education), D.C.M.)

कोर्स : २०१ शालेय शिक्षण गुणवत्ता आणि व्यवस्थापन (द्वितीय वर्ष)
> उद्दिष्टे (Objectives):
 १. व्यवस्थापनी संकल्प समजू घेणे. Understand the concept of Management
 २. गुणवत्ता किंवा कल्पना अर्थ व गुणवत्तेच्या विविध आयामांची स्पष्टीकरणे घेणे. Understand the concept of quality and enlist the dimensions of quality.
 ३. शालेय शाळांसाठी गरज व महत्त्व समजू घेणे. Understand the need and importance of School Accreditation.
 ४. मानव संसाधन व्यवस्थापन ही संकल्पना व प्रक्रिया समजावून घ्यावी. Acquire knowledge regarding the concept and process of Human Resource Management in School
 ५. गुणवत्ता व्यवस्थापनासाठी आवश्यक सुविधांची ओळख करून घेणे. Get acquainted with the essential infrastructural resources for quality management
 ६. माध्यमिक व उच्च माध्यमिक स्तरावरील व्यवस्था व त्यांचे व्यवस्थापन यांची ओळख घ्यावी व प्रत्येक प्रकार समजावून घ्यावी. Identify the problems and its management in Secondary and Higher Secondary Education
 ७. शाळांतील विविध शालेय शिक्षण संस्थांचा परिचय करून घेणे. Become familiar with different types of School Boards in India.
 ८. शासनाच्या प्रशासकीय आणखण्ड व त्यात समाविष्ट असलेल्या १. कार्य सहाय्याची माहिती समजू घेणे. Understand the administrative set up of Government and function of supportive Authorities.

* कोर्स : २०१ शालेय शिक्षण गुणवत्ता आणि व्यवस्थापन (द्वितीय वर्ष) श्रेयांक : ०४ एकूण गुण : ८०

पट्टक क्र.	पट्टक व उप-पट्टक
पट्टक क्र. १.१	व्यवस्थापन आणि गुणवत्तापूर्ण व्यवस्थापनाची मूलतत्त्वे श्रेयांक : ०१
१.१	व्यवस्थापन
	व्यवस्थापन अर्थ व कार्य
१.२	व्यवस्थापनेचे प्रकार
अ)	संरचित व्यवस्थापन
ब)	विविध कार्यक्षेत्रांचे व्यवस्थापन
क)	घर व्यवस्थापन
१.३	व्यवस्थापनाच्या विविध उतरांची
अ)	होटी फॅक्टरी
ब)	रिटा ड्रकर
१.४	गुणवत्तापूर्ण व्यवस्थापन व SWOT विश्लेषण
१.५	व्यवस्थापन गुणवत्तापूर्ण व्यवस्थापन
	अर्थ, गरज व महत्त्व
	साधने व मनुष्यवर्ग, विविध नियम

* Course: 201 Quality and Management of School Education Credit : 04 Total Marks: 80 Mark

Unit I
 > Fundamentals of Management and Quality Management (1-4 Credit)
 1. Meaning and Functions of Management
 2. Types of Management
 a) Time Management
 b) Event Management
 c) Class room management
 3. Modern Theories of Management
 a) Henry Fayol b) Peter Drucker
 4. Concept of Quality management and SWOT Analysis
 5. TQM in Education and school Accreditation Meaning, Need and criteria for School Accreditation.

* कोर्स : २०१ शालेय शिक्षण गुणवत्ता आणि व्यवस्थापन (द्वितीय वर्ष) श्रेयांक : ०४ एकूण गुण : ८०

पट्टक क्र. १. : व्यवस्थापन आणि गुणवत्तापूर्ण व्यवस्थापनाची मूलतत्त्वे श्रेयांक : ०१

१.१ व्यवस्थापन : व्यवस्थापन अर्थ व कार्य
 प्राचीन काळापासून व्यवस्थापनाचा वापर करण्यात आला आहे.
 इ. स. पूर्व काळापासून प्राचीन इजिप्त मधील लोकांचा व्यवस्थापन तंत्र अवगत होते.
 उदा. निक्सामिड
 व्याख्या :
 १. व्यवस्थापन म्हणजे व्यक्तींचा विकास होणे किंवा व्यवस्थापन म्हणजे शैक्षणिक व्यक्ती संदर्भातील प्रशासन होय.
 २. एखाद्या शैक्षणिक संघटनेतील संरचनात्मक व मानवी साधनांच्या निर्मिती व नियंत्रण म्हणजे शैक्षणिक व्यवस्थापन होय.
 ३. व्यवस्थापन ही बहुउद्देशीय साधन असून, त्या अन्वये एखाद्या व्यवस्थापने, व्यवस्थापक, बाजार आणि काम यांचे व्यवस्थापन केले जाते. रिटा ड्रकर
 ४. व्यवस्थापन ही एक प्रक्रिया असून, त्या प्रक्रियेत पूर्वनिश्चित उद्दिष्टांच्या प्राप्तीसाठी नियंत्रण घेणे व मानवी कुडीचा नियंत्रण ठेवणे या बाबींचा समावेश होतो. स्टानली जेन्स

* कोर्स : २०१ शालेय शिक्षण गुणवत्ता आणि व्यवस्थापन (द्वितीय वर्ष) श्रेयांक : ०४ एकूण गुण : ८०

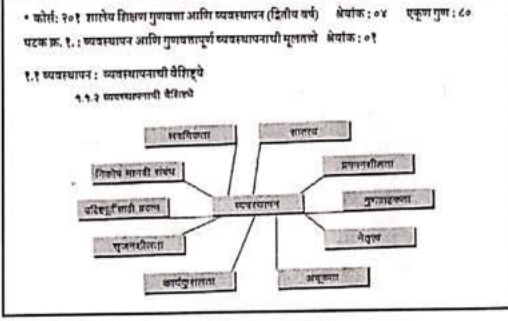
पट्टक क्र. १. : व्यवस्थापन आणि गुणवत्तापूर्ण व्यवस्थापनाची मूलतत्त्वे श्रेयांक : ०१

१.१ व्यवस्थापन : व्यवस्थापन अर्थ व कार्य
 व्याख्या :
 5. Management is a process of development of people. It is the process of personnel administration. : Lawrence Appy
 6. Management is a function, a tactic, a discipline which helps managers to carryout the functions and complete the task assigned. : Peter Drucker
 7. To manage is to forecast to plan, to organize, to control and to co-ordinate : Henry Fayol
 8. Management is the art of knowing what you want to do in the best and cheapest way. : Fredrick W. Taylor
 9. Management is the art of getting things done through people's formally organized group. : Herold Keentz

PRINCIPAL
 Matoshri College of Education
 Eklahare Tal. & Dist. Nashik

* कोर्स: २०१ शांतेय शिक्षण गुणवत्ता आणि व्यवस्थापन (द्वितीय वर्ष) श्रेयांक: ०४ एकूण गुण: ८०
 घटक क्र. १.: व्यवस्थापन आणि गुणवत्तापूर्ण व्यवस्थापनाची मूलतत्वे श्रेयांक: ०१
 १.१ व्यवस्थापन: व्यवस्थापनाची वैशिष्ट्ये
 व्याख्या:
 ३. व्यवस्थापन म्हणजे मानवी साधन संस्थेला विरसत तोच कार्यक्षमतेने प्रस्तावित होय.
 - एवढाच अर्थही
 ४. कार्यवाहीची कोणते कार्य करणे, हे अनुक्रमाने जाणवणे आणि मंजूर करणे याकडून हे कार्य जाणवणे व अद्ययावत राखणे हेच व्यवस्थापनाची मूलतत्वे आहेत. - प्रेसिडेंट हेलर
 व्यवस्थापन प्रक्रियेत निरोपण -> संघटन -> संघटना -> अर्थव्यवस्था -> नियंत्रण -> प्रमाण -> प्रक्रिया -> नियंत्रण या सर्वांचे आद्यकारण आहे.

* कोर्स: २०१ शांतेय शिक्षण गुणवत्ता आणि व्यवस्थापन (द्वितीय वर्ष) श्रेयांक: ०४ एकूण गुण: ८०
 घटक क्र. १.: व्यवस्थापन आणि गुणवत्तापूर्ण व्यवस्थापनाची मूलतत्वे श्रेयांक: ०१
 १.१ व्यवस्थापन: व्यवस्थापनाची वैशिष्ट्ये
 १. निकषे घ्यावी संवेध :- व्यवस्थापनात मानवी संवेधाने विशेष महत्त्व आहे. मानवी संवेध हातेव्यक्त, सहकार्ये व मानवी क्षमते असते. मानवी चांगले विचार वेळोवेळीच व्यवस्थापनात शिस्त आणत येते. विरसितुने व्यवस्थापन मानवी श्रेय करतो.
 २. अधिकृत शक्ती प्रदान :- व्यवस्थापनात सर्वोच्च अधिकृत शक्ती घ्यावी लागते. सर्वोच्च अधिकृत शक्ती घ्यावी लागते. अधिकृत शक्ती प्रदान करणे आवश्यक असते. अधिकृत शक्ती घ्यावी लागते. अधिकृत शक्ती घ्यावी लागते. अधिकृत शक्ती घ्यावी लागते.
 मानवी परियोजनात कार्यवाही हेच गुण व मानवी नियंत्रण, कार्यक्षमतेचा यत्न, संघटना व व्यवस्थापनाची शक्ती ही सर्व असते.

* कोर्स: २०१ शांतेय शिक्षण गुणवत्ता आणि व्यवस्थापन (द्वितीय वर्ष) श्रेयांक: ०४ एकूण गुण: ८०
 घटक क्र. १.: व्यवस्थापन आणि गुणवत्तापूर्ण व्यवस्थापनाची मूलतत्वे श्रेयांक: ०१
 १.१ व्यवस्थापन: व्यवस्थापनाची वैशिष्ट्ये
 ३. पुरवठाक्षमता :- पुरवठाक्षमता म्हणजे कार्यक्षमतेचा, यासाठी विद्यार्थ्यांचे गुण उत्कृष्टता व विरसत होण्यासाठी शिक्षकांचे काम करावे लागते. याचप्रमाणे चांगले व्यवस्थापन, प्रेरणा देणे, विरसत राहणे यांचे उचित व्यवस्थापन, येथे-येथे कार्य करणे यांचे कार्यवाही करणे आवश्यक असते. गुणवत्ताक्षमतेचा हाच यत्न ही व्यवस्थापन योजनेत होऊन अर्थव्यवस्था प्रदान होते.
 ४. कार्यक्षमता :- व्यवस्थापनात कार्यक्षमतेचा, यासाठी, यत्न व कार्यक्षमतेचे असेच व्यवस्थापन यत्नांचे कार्य करणे हेच. कार्यक्षमतेचे उचित व्यवस्थापनाची यत्नांचे कार्य करणे, प्रेरणा व प्रवर्तन देणे आवश्यक असते. सर्वोच्च यत्नांचे उचित प्रक्रिया विद्यार्थ्यांच्या यत्नांचे कार्य करणे व प्रवर्तन देणे आवश्यक असते.
 ५. अद्ययावत :- अद्ययावत विद्यार्थ्यांच्या यत्नांचे कार्य करणे. व्यवस्थापनात नियंत्रण यत्नांचे कार्य करणे असाही यत्न करणे गरजेचे असते. या यत्नांचे कार्य करणे यत्नांचे कार्य करणे व यत्नांचे कार्य करणे.

* कोर्स: २०१ शांतेय शिक्षण गुणवत्ता आणि व्यवस्थापन (द्वितीय वर्ष) श्रेयांक: ०४ एकूण गुण: ८०
 घटक क्र. १.: व्यवस्थापन आणि गुणवत्तापूर्ण व्यवस्थापनाची मूलतत्वे श्रेयांक: ०१
 १.१ व्यवस्थापन: व्यवस्थापनाची वैशिष्ट्ये
 ६. नियंत्रण :- व्यवस्थापनात नियंत्रण ही कार्यक्षमतेची व यत्नांचे कार्य करणे यासाठी आवश्यक असते. नियंत्रण ही कार्यक्षमतेची व यत्नांचे कार्य करणे यासाठी आवश्यक असते. नियंत्रण ही कार्यक्षमतेची व यत्नांचे कार्य करणे यासाठी आवश्यक असते.
 ७. प्रवर्तनात्मक :- व्यवस्थापनात प्रवर्तनात्मक ही कार्यक्षमतेची व यत्नांचे कार्य करणे यासाठी आवश्यक असते. प्रवर्तनात्मक ही कार्यक्षमतेची व यत्नांचे कार्य करणे यासाठी आवश्यक असते.
 ८. कार्यक्षमतेची शक्ती :- व्यवस्थापनात कार्यक्षमतेची शक्ती ही कार्यक्षमतेची व यत्नांचे कार्य करणे यासाठी आवश्यक असते. कार्यक्षमतेची शक्ती ही कार्यक्षमतेची व यत्नांचे कार्य करणे यासाठी आवश्यक असते.
 ९. मानवी परियोजनात कार्यवाही हेच गुण व मानवी नियंत्रण, कार्यक्षमतेचा यत्न, संघटना व व्यवस्थापनाची शक्ती ही सर्व असते. मानवी परियोजनात कार्यवाही हेच गुण व मानवी नियंत्रण, कार्यक्षमतेचा यत्न, संघटना व व्यवस्थापनाची शक्ती ही सर्व असते.

* कोर्स: २०१ शांतेय शिक्षण गुणवत्ता आणि व्यवस्थापन (द्वितीय वर्ष) श्रेयांक: ०४ एकूण गुण: ८०
 घटक क्र. १.: व्यवस्थापन आणि गुणवत्तापूर्ण व्यवस्थापनाची मूलतत्वे श्रेयांक: ०१
 १.१ व्यवस्थापन: व्यवस्थापनाची वैशिष्ट्ये
 १०. नियंत्रण :- नियंत्रण म्हणजे परिस्थितीनुसार कार्य करणे हेच व्यवस्थापन हे परिस्थितीनुसार आणणे, यत्नांचे कार्य करणे. व्यवस्थापनात कार्यक्षमतेचा यत्न यत्नांचे कार्य करणे हेच. कार्यक्षमतेचा यत्न यत्नांचे कार्य करणे हेच. कार्यक्षमतेचा यत्न यत्नांचे कार्य करणे हेच.
 आद्यकारण व्यवस्थापनाची वैशिष्ट्ये आहेत.

PRINCIPAL
Matoshri College of Education
Eklahare Tal. & Dist. Nashik

• कोर्स: २०१ शास्त्रेय शिक्षण गुणवत्ता आणि व्यवस्थापन (द्वितीय वर्ष) श्रेयांक: ०४ एकूण गुण: ८०
 घटक क्र. १.: व्यवस्थापन आणि गुणवत्तापूर्ण व्यवस्थापनाची मूलतत्त्वे श्रेयांक: ०१
 १.१ व्यवस्थापन: व्यवस्थापनाची कार्ये

१.२ व्यवस्थापनाची कार्ये

• कोर्स: २०१ शास्त्रेय शिक्षण गुणवत्ता आणि व्यवस्थापन (द्वितीय वर्ष) श्रेयांक: ०४ एकूण गुण: ८०
 घटक क्र. १.: व्यवस्थापन आणि गुणवत्तापूर्ण व्यवस्थापनाची मूलतत्त्वे श्रेयांक: ०१
 १.१ व्यवस्थापन: व्यवस्थापनाची कार्ये

१. नियोजन (Planning)

एखादे कार्य यत्नपूर्वी ते यत्ने करण्याचे, हे व्यवस्थापनाचे प्रथम नियोजन म्हणतात. नियोजन अनेक पर्यायांतून उचित, पोळे, कार्यक्षम व कार्यशील करणे आणि व्यवस्थापनाची यत्नपूर्वक अंमलबजावणी प्रयत्नांचा समावेश होतो. सामान्य अर्थाने नियोजन म्हणजे व्यवस्थापनाची यत्नपूर्वक अंमलबजावणी पद्धतीची विचार करण्याचे हे पद्धतीसंबंधी संशोधन होय. नियोजन ही वैयक्तिक प्रक्रिया असून, तिच्यात हेतू, यत्नपूर्वकता व विचारपूर्वक घेतलेल्या निर्णयांचा समावेश होतो. नियोजनामुळे वेळ, श्रम व पैसांची बचत होते. नियोजनामुळे कार्यवाह्यांच्या जबाबदाऱ्या तसेच अधिक साधनांची वाटणी करता येते. नियोजनाचे वार्षिक तीन प्रकारे करता येते. काळानुसार, उद्दिष्टानुसार व आगाम्यानुसार नियोजन अल्प मुदतीचे किंवा दीर्घ मुदतीचे असू शकते.

• कोर्स: २०१ शास्त्रेय शिक्षण गुणवत्ता आणि व्यवस्थापन (द्वितीय वर्ष) श्रेयांक: ०४ एकूण गुण: ८०
 घटक क्र. १.: व्यवस्थापन आणि गुणवत्तापूर्ण व्यवस्थापनाची मूलतत्त्वे श्रेयांक: ०१
 १.१ व्यवस्थापन: व्यवस्थापनाची कार्ये

२. कार्यविभाजन (Staffing)

व्यवस्थापनाचे कार्ये निर्यातून घ्यावयाचे असल्याने नियोजन, त्यांच्या विस्तारासाठी करण्यात येणाऱ्या प्रयत्नांचा अंतर्भाव होतो. योजनेतून येणारे कार्यवाह्यांपैकी त्यांचे शिक्षण, अनुभव, कुशलित्व, वैयक्तिक उर्ध्वगती जातता, त्यांच्या निवडीअंकात व बहिर्गत असे दोन क्षेत्रे असतात. अंतर्गत क्षेत्रात

॥ १० ॥

कार्यवाह्यांची एका विभागातून दुसऱ्या विभागात बदली, बदली, राजीनामा इत्यादी गोष्टी येतात तर बहिर्गत क्षेत्रात मृतपत्रांमध्ये जाहिरात देऊन अर्ज मागवणे किंवा उच्च शैक्षणिक संस्थांना विद्वानांना भेटून अर्ज मागवणे या गोष्टी येतात.

शैक्षणिक प्रशासनात केंद्रीय, राज्य, विदेशी प्रास्तावना इत्यादी पातळीवरील प्रशासन असते.

• कोर्स: २०१ शास्त्रेय शिक्षण गुणवत्ता आणि व्यवस्थापन (द्वितीय वर्ष) श्रेयांक: ०४ एकूण गुण: ८०
 घटक क्र. १.: व्यवस्थापन आणि गुणवत्तापूर्ण व्यवस्थापनाची मूलतत्त्वे श्रेयांक: ०१
 १.१ व्यवस्थापन: व्यवस्थापनाची कार्ये

३. संघटना (Organization)

संघटना म्हणजे विशिष्ट कार्यपूर्तीसाठी एकत्रितपणे काम करणाऱ्या व्यक्तींचा समुदाय होय. व्यवस्थापनाच्या यत्ने, सामान्य उद्दिष्टासाठी स्वतंत्रपणे व परिणामकारक सहकार्य करणारा व ओळखी करून देणारा समूह म्हणजे संघटना. आपले उद्दिष्ट साध्य करण्यासाठी कार्यक्षम संघटना उभी करणे ही संघटना योजनेचा वापर करणे हे व्यवस्थापनाचे महत्त्वाचे कार्य असते. संघटनांमध्ये कामाची वाटणी, योग्य मंडळ कार्यवाह्यांची विभागणी, अधिकार व जबाबदाऱ्यांचे वाटण व विशिष्ट कार्यवाह्यांमध्ये योग्य संस्थांची निर्मिती या बाबींचा समावेश होतो. प्रत्येक ठिकाणी बरिष्ठ वा कनिष्ठ कार्यवाह्यांना योग्यपणे दुवा म्हणजे संघटना. संघटना सुदृढ असल्यास त्या विशिष्ट क्षेत्रात काम करणाऱ्या व्यक्तींचे कार्यक्षम व आत्मविश्वास वाढून सर्वोत्तम कामाचे साधन बनते.

• कोर्स: २०१ शास्त्रेय शिक्षण गुणवत्ता आणि व्यवस्थापन (द्वितीय वर्ष) श्रेयांक: ०४ एकूण गुण: ८०
 घटक क्र. १.: व्यवस्थापन आणि गुणवत्तापूर्ण व्यवस्थापनाची मूलतत्त्वे श्रेयांक: ०१
 १.१ व्यवस्थापन: व्यवस्थापनाची कार्ये

४. सामन्य (Co-Ordination)

सामन्य म्हणजे विशिष्ट व्यक्तींची कामे परस्परांना पूरक केली जातात किंवा नाही. हे पहाणे. सामन्य म्हणजे समूह प्रयत्नांची रचनाबद्ध व्यवस्था होय. सामान्य उद्दिष्टे साध्य करण्यासाठी समूह प्रयत्नांमध्ये एखादा निर्णय करणे हा सामन्याचा उद्देश आहे.

सामन्य संबंध हा विशिष्ट व्यक्तींशी नाही तर मंडळाशी होतो. हे कार्य सर्व पातळीवर कमी-उच्च प्रमाणात होत असले तरी ही जबाबदारी प्रत्यक्षपणे उच्च पातळीवरील व्यवस्थापकांची असते. सामन्य यत्नांमध्ये योग्य साधनांचा उपयोग करायला लागतो. सामन्याची परिणामकारकता, कार्यवाहा हेतू, नियोजन व प्रभावी नियोजन, संदेशवाहनाची कार्यक्षम व्यवस्था, संयमनामा इत्यादींकरिता व्यवस्थापकांची कार्यक्षमता ही यावरची अवलंबून असते. निश्चित योजना यत्नपूर्वक व्यवस्थापन, प्रशासकीय कौशल्ये इत्यादींच्या सहकार्याने सामन्य मजबूत होते.

• कोर्स: २०१ शास्त्रेय शिक्षण गुणवत्ता आणि व्यवस्थापन (द्वितीय वर्ष) श्रेयांक: ०४ एकूण गुण: ८०
 घटक क्र. १.: व्यवस्थापन आणि गुणवत्तापूर्ण व्यवस्थापनाची मूलतत्त्वे श्रेयांक: ०१
 १.१ व्यवस्थापन: व्यवस्थापनाची कार्ये

५. दिशानिर्देशन/संघटन (Direction)

प्रत्येक व्यवस्थापकाचे प्रमुख कार्य हे हस्ताक्षरीत काम करणाऱ्या व्यक्तींकडून ते घ्यायला प्रेरित करून घेणे असे असते. आपल्या नियंत्रणाखालील कार्यवाह्यांना काम समजवून सांगणे, कामाचे निरीक्षण करणे व आवश्यक तेथे दिशानिर्देश करणे ही व्यवस्थापकांना जबाबदारी पार पाडायला लागते. या कामात आदेश देणे, सूचना देणे, रचवा करणे, निरीक्षण करणे इत्यादी बाबींचा समावेश होतो.

दिशानिर्देशन करताना व्यवस्थापकांना आपल्या सहायकांना आदेश घ्यावे लागतात. बुद्धिचे, संविध्यमूर्ततेचे व अनिश्चित स्वस्थाने आदेश परिणामकारक कार्य करण्याचेवची उद्दिष्टे निर्माण करतात. यत्नपूर्वक कार्यवाह्या यत्नपूर्वकतेसाठी सुयोग्य शब्दातील आदेश कोटेशनपणे व कळवीपूर्वक घ्यावे लागतात.

PRINCIPAL
 Matoshri College of Education
 Eklahare Tal. & Dist. Nashik

• कोर्स: २०१ शांलेय शिक्षण गुणवत्ता आणि व्यवस्थापन (द्वितीय वर्ष) श्रेयांक: ०४ एकूण गुण: ८०
 घटक क्र. १: व्यवस्थापन आणि गुणवत्तापूर्ण व्यवस्थापनाची मूलतत्वे श्रेयांक: ०१
 १.१ व्यवस्थापन: व्यवस्थापनाची कार्ये

५. संविधान (Constitution)
 संविधान म्हणजे एखाद्या देशाच्या अस्तित्वाचा आधारीचा दस्तऐवज असतो. संविधान म्हणजे एखाद्या देशाच्या अस्तित्वाचा आधारीचा दस्तऐवज असतो. संविधान म्हणजे एखाद्या देशाच्या अस्तित्वाचा आधारीचा दस्तऐवज असतो. संविधान म्हणजे एखाद्या देशाच्या अस्तित्वाचा आधारीचा दस्तऐवज असतो.

६. अधिष्ठापन (Administration)
 अधिष्ठापन म्हणजे एखाद्या देशाच्या अस्तित्वाचा आधारीचा दस्तऐवज असतो. अधिष्ठापन म्हणजे एखाद्या देशाच्या अस्तित्वाचा आधारीचा दस्तऐवज असतो. अधिष्ठापन म्हणजे एखाद्या देशाच्या अस्तित्वाचा आधारीचा दस्तऐवज असतो.

• कोर्स: २०१ शांलेय शिक्षण गुणवत्ता आणि व्यवस्थापन (द्वितीय वर्ष) श्रेयांक: ०४ एकूण गुण: ८०
 घटक क्र. १: व्यवस्थापन आणि गुणवत्तापूर्ण व्यवस्थापनाची मूलतत्वे श्रेयांक: ०१
 १.१ व्यवस्थापन: व्यवस्थापनाची कार्ये

८. नेतृत्व (Leadership)
 नेतृत्व म्हणजे एखाद्या देशाच्या अस्तित्वाचा आधारीचा दस्तऐवज असतो. नेतृत्व म्हणजे एखाद्या देशाच्या अस्तित्वाचा आधारीचा दस्तऐवज असतो. नेतृत्व म्हणजे एखाद्या देशाच्या अस्तित्वाचा आधारीचा दस्तऐवज असतो.

• कोर्स: २०१ शांलेय शिक्षण गुणवत्ता आणि व्यवस्थापन (द्वितीय वर्ष) श्रेयांक: ०४ एकूण गुण: ८०
 घटक क्र. १: व्यवस्थापन आणि गुणवत्तापूर्ण व्यवस्थापनाची मूलतत्वे श्रेयांक: ०१
 १.१ व्यवस्थापन: व्यवस्थापनाची कार्ये

९. निर्णयप्रक्रिया (Decision Making)
 निर्णय म्हणजे एखाद्या देशाच्या अस्तित्वाचा आधारीचा दस्तऐवज असतो. निर्णय म्हणजे एखाद्या देशाच्या अस्तित्वाचा आधारीचा दस्तऐवज असतो. निर्णय म्हणजे एखाद्या देशाच्या अस्तित्वाचा आधारीचा दस्तऐवज असतो.

• कोर्स: २०१ शांलेय शिक्षण गुणवत्ता आणि व्यवस्थापन (द्वितीय वर्ष) श्रेयांक: ०४ एकूण गुण: ८०
 घटक क्र. १: व्यवस्थापन आणि गुणवत्तापूर्ण व्यवस्थापनाची मूलतत्वे श्रेयांक: ०१
 १.१ व्यवस्थापन: व्यवस्थापनाची कार्ये

१०. नियंत्रण (Control)
 नियंत्रण म्हणजे एखाद्या देशाच्या अस्तित्वाचा आधारीचा दस्तऐवज असतो. नियंत्रण म्हणजे एखाद्या देशाच्या अस्तित्वाचा आधारीचा दस्तऐवज असतो. नियंत्रण म्हणजे एखाद्या देशाच्या अस्तित्वाचा आधारीचा दस्तऐवज असतो.

धन्यवाद!

PRINCIPAL
 Matoshri College of Education
 Eklahare Tal. & Dist. Nashik

मातोश्री एज्युकेशन सोसायटी संचालित,
मातोश्री शिक्षणशास्त्र महाविद्यालय
 एकलहरे, नाशिक
कोर्स : २०१ शालेय शिक्षण गुणवत्ता आणि व्यवस्थापन (द्वितीय वर्ष)
Course : 201 Quality and Management of School Education
 सादरकर्ते :
 प्रा. शशिकांत त्र्यं. निकम
 (M. A. (Eng.), M. Ed. SET (Education), D.C.M.)

कोर्स : २०१ शालेय शिक्षण गुणवत्ता आणि व्यवस्थापन (द्वितीय वर्ष)
 कोर्स : २०१ शालेय शिक्षण गुणवत्ता आणि व्यवस्थापन (द्वितीय वर्ष) एकूण गुण : ६०
 भेदांक : ०४
 प्रायोगिक कार्य : २० गुण
 विद्यार्थी परीक्षा : ६० गुण
 एकूण गुण : १०० गुण

Practical Work : 20 Marks
 University Exam: 80 Marks
 Total Marks: 100 Marks

सहाय्यक व्यवस्थापन

```

    graph TD
        A[सहाय्यक व्यवस्थापन] --> B[सहाय्यक व्यवस्थापन (२० गुण)]
        A --> C[व्यवस्थापन परीक्षा (८० गुण)]
        B --> D[सहाय्यक व्यवस्थापन (२० गुण)]
        B --> E[सहाय्यक व्यवस्थापन (२० गुण)]
        B --> F[सहाय्यक व्यवस्थापन (२० गुण)]
        C --> G[सहाय्यक व्यवस्थापन (८० गुण)]
        C --> H[सहाय्यक व्यवस्थापन (८० गुण)]
        C --> I[सहाय्यक व्यवस्थापन (८० गुण)]
    
```

कोर्स : २०१ शालेय शिक्षण गुणवत्ता आणि व्यवस्थापन (द्वितीय वर्ष)
> उद्दिष्टे (Objectives):

1. व्यवस्थापनाची संकल्पना समजून घेणे. Understand the concept of Management.
2. गुणवत्ता किंवा संकल्पना हाचेच गुणवत्तेचा विविध आकाराची मूल्ये समजून घेणे. Understand the concept of quality and enlist the dimensions of quality.
3. शास्त्रेय मान्यतांची मांडव व महत्त्व समजून घेणे. Understand the need and importance of School Accreditation.
4. शास्त्रेय मानव संसाधन व्यवस्थापन ही संकल्पना व प्रक्रिया समजावत आणखी जाणून घ्यावी. Acquire knowledge regarding the concept and process of Human Resource Management in School.
5. गुणवत्ता व्यवस्थापनासाठी सहाय्यक बुनियादी सुविधांची ओळख करून घेणे. Get acquainted with the essential infrastructural resources for quality management.
6. माध्यमिक व उच्च माध्यमिक शाळांतील समस्या व त्यांचे व्यवस्थापन यांची ओळख घ्यावी व त्यांचे प्रकरण समजावे. Identify the problems and its management in Secondary and Higher Secondary Education.
7. शाळांतील विविध शास्त्रेय शिक्षण बोर्डांचा परिचय करून घेणे. Become familiar with different types of School Boards in India.
8. शाळांच्या प्रशासकीय आणखी व त्यांचे सहाय्यक कार्यान्वयन हे कार्य शाळांच्याची पाहिली समजून घेणे. Understand the administrative set up of Government and function of supportive Authorities.

कोर्स : २०१ शालेय शिक्षण गुणवत्ता आणि व्यवस्थापन (द्वितीय वर्ष) भेदांक : ०४ एकूण गुण : ६०

घटक क्र.	घटक व उप-घटक	भेदांक
घटक क्र. १.१	व्यवस्थापन आणि गुणवत्तापूर्ण व्यवस्थापनाची मूलतत्वे	०१
१.१	व्यवस्थापन	
	व्यवस्थापन अर्थ व कार्य	
	१.२ व्यवस्थापनाचे प्रकार	
अ)	वेळेचे व्यवस्थापन	
ब)	विविध कार्यक्रमांचे व्यवस्थापन	
क)	वर्ग व्यवस्थापन	
१.३ व्यवस्थापनाच्या विविध उपरती		
अ)	हेतू वेळोवेळ	
ब)	विद्येचा विकास	
१.४ गुणवत्तापूर्ण व्यवस्थापन व SWOT विश्लेषण		
१.४.१	वर्गिक गुणवत्तापूर्ण व्यवस्थापन	
	अर्थ, मांडव व महत्त्व	
	शाळेचे गुणवत्ता: विविध तिका	

Course: 201 Quality and Management of School Education Credit : 04 Total Marks: 80 Mark

Unit I

Fundamentals of Management and Quality Management (1-Credit)

1. Meaning and functions of Management
2. Types of Management:
 - a) Time Management
 - b) Event Management
 - c) Class room management
3. Modern Theories of Management
 - a) Henry Fayol b) Peter Ducker
4. Concept of Quality management and SWOT Analysis
5. IQM in Education and school Accreditation Meaning, Need and criteria for School Accreditation.

कोर्स : २०१ शालेय शिक्षण गुणवत्ता आणि व्यवस्थापन (द्वितीय वर्ष) भेदांक : ०४ एकूण गुण : ६०

घटक क्र.	घटक व उप-घटक	भेदांक
घटक क्र. २	व्यवस्थापकीय कार्यपद्धती : मानवी आणि भौतिक पायाभूत संसाधने	०१
२.१	मानवी संसाधन : विकास व प्रशिक्षण	
अ)	सेवा पूर्व	ब) सेवावर्ग
२.२	मानवी संसाधनांची गुणवत्ता आणि भूमिका	
अ)	शिक्षक	ब) पर्यवेक्षक आणि मुख्याध्यापक
		क) पालक
२.३	नेतृत्व : संकल्पना , रीती आणि प्रकार	
२.४	माध्यमिक आणि उच्च माध्यमिक शाळेसाठी आवश्यक भौतिक सुविधा	
२.४.१	भौतिक सोदाचे गुणवत्तापूर्ण व्यवस्थापन	
अ)	निर्मिती	
ब)	देखभाल	
क)	महत्त्व वापर	

(Handwritten Signature)

PRINCIPAL
 Matoshri College of Education
 Eklahare Tal. & Dist. Nashik

*** Course: 201 Quality and Management of School Education Credit : 04 Total Marks: 80 Mark**

Unit : II Managerial Practices : Human and Infrastructural Resources (1 Credit)

1. Training and Development of Human Resource
a) Pre-Service b) In-service
2. Role and Qualities of Human Resource
a) Teacher B) Supervisor and Head Master c) Parents
3. Leadership- Concept, Styles and Types
4. Essential infrastructural facilities in secondary and higher secondary schools
5. Quality Management of Infrastructural Resources
a) Creation b) Maintenance c) Optimum Use.

*** कोर्स: २०१ शांलेय शलषण गुणवत्ता आगल वलवस्थान (दलतीय वर्य) शेर्यांक : ०ॡ एकूण गुण : ८०**

घटक क्र.	घटक व उप-घटक
१	घटक क्र. ३ ढाध्यतलक आगल उरूष ढाध्यतलक लतावतील शांलेतील वलवलध सारग्यांे वलवस्थान शेर्यांक : ०१
	३.१ ललन व गळती
	३.२ ढादलन वलवर्धी संलनेषा वर्य
	३.३ शांलेय शलषण वलवध सारग्यांे
	३.ॡ शलषणाने वलवधारीकरण
	३.ॡ उरूष ढाध्यतलक लतावतील ढादलीकतील सारग्यांे व अदरवती

*** Course: 201 Quality and Management of School Education Credit : 04 Total Marks: 80 Mark**

Unit : III Management of Various problems at Secondary and Higher Secondary Level (1 Credit)

1. Wastage and stagnation
2. Crowded classes.
3. Discipline problem in school
4. Vocationalisation of Education
5. Current issues and problems at Higher Secondary Level

*** कोर्स: २०१ शांलेय शलषण गुणवत्ता आगल वलवस्थान (दलतीय वर्य) शेर्यांक : ०ॡ एकूण गुण : ८०**

घटक क्र.	घटक व उप-घटक
१	घटक क्र. ॡ शांलेय वलवस्थानाने घटक आगल शलषणतील प्रगलसकीय रलनना शेर्यांक : ०१
	ॡ.१ शांलेय दरल
	ॡ.२ प्रगलसलेख उरूषण
	ॡ.३ शांलेय प्रगलसकीय रलनन आगल ढलषलका रलनन
	ॡ.ॡ शांलेय ढदरूषणे उरूषण
	ॡ.ॡ गढूरीन आगल सारग्यांे लतावतील ढेढलीक संरूषारी रलनन

*** Course: 201 Quality and Management of School Education Credit : 04 Total Marks: 80 Mark**

Unit IV : Components of School Management and Administrative setup in Education. (1 Credit)

1. School Records- Types and its importance
2. Co-curricular activities : Need and importance of organization of Co-curricular activities.
3. Government administrative setup and authorities.
4. Types of School Boards-
a) S.S.C. and H.S.C.
b) CBSE (Central Board of Secondary Education)
c) ICSE (Interational Certificate of Secondary Education)
d) IGCE (Interational General Certificate of Secondary Education)
5. Structure and functions of- NCERT, SCERT, NCTE.

*** कोर्स: २०१ शांलेय शलषण गुणवत्ता आगल वलवस्थान (दलतीय वर्य) शेर्यांक : ०ॡ एकूण गुण : ८०**

➤ प्रांलषलक कर्य Practical Work :

Practical (Any One)

1. Study of School Management- Management of Infrastructural resources in school
2. Organization of any one Co-curricular activity in school and prepare a report on its management and problems faced.
3. Preparation of an awareness programme on various indisciplin problems faced in school.

शांलेय वलवस्थानाना ढलष्यास : शांलेतील ढेढलीक संसाधनाना स्रोताने वलवस्थान
Study of School Management – Management of Infrastructural Resources in School

PRINCIPAL
Matoshri College of Education
Khandgaon Tal. & Dist. Nashik

ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಹಂತದ ಶಿಕ್ಷಕರನ್ನು ನೇಮಕಿಸುವುದರ ಬಗ್ಗೆ

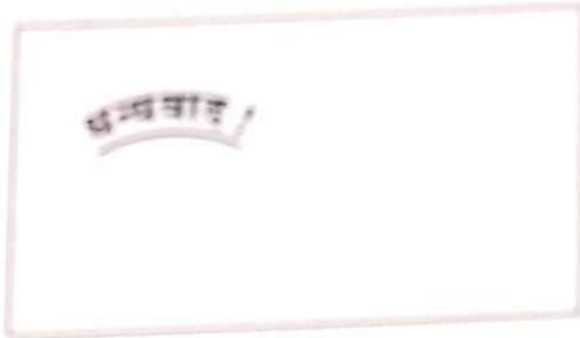
1. ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕ ಪ್ರಾಂಶುಪಾಲೇಶ್ವರರು, ಬೆಂಗಳೂರು

2. ದಕ್ಷಿಣ ಕರ್ನಾಟಕ ಪ್ರಾಂಶುಪಾಲೇಶ್ವರರು, ಮೈಸೂರು

3. ಪೂರ್ವ ಕರ್ನಾಟಕ ಪ್ರಾಂಶುಪಾಲೇಶ್ವರರು, ಬೆಂಗಳೂರು

4. ಪಶ್ಚಿಮ ಕರ್ನಾಟಕ ಪ್ರಾಂಶುಪಾಲೇಶ್ವರರು, ಮೈಸೂರು

5. ಕರ್ನಾಟಕ ಸರ್ಕಾರದ ಶಿಕ್ಷಣ ಇಲಾಖೆ, ಬೆಂಗಳೂರು

(Handwritten Signature)

PRINCIPAL
Ministry of Education
Government of Karnataka

Matoshri Education Society's
Matoshri College of Education,
 Eklahare, Nashik

Course : 205 Additional Pedagogy Course : Understanding
 Disciplines and Pedagogy of school Subject : English Education.

Prepared by :

Prof. Shashikant T. Nikam
 M. A. (Eng.), M. Ed, SET (Education), D.C.M.

**Unit 4 : Pedagogical Approaches, Methods
 and Learning Resources.**

• Communicative Approach:

➤ **Let's Discuss**

Communicative Approach:

- This is one of the most important approach for learning a language.
- Communicative Approach emphasis on real meaningful communication rather than activity topic and situations which are artificial.
- This approach is based on the concept of communicative competence.

Communicative Approach:

- The effective use of the language is the main aim of this approach.
- Language is the means of communication.
- This approach is useful for sharing ideas, thought or feelings by two or more people.

Importance of Communicative Approach:

- 1) The main objective of language is to express views, ideas, opinion properly, accurately and fluently.
- 2) This approach acquired good communication skill.
- 3) Communicative competency of learner is given more weightage than linguistic competency.
- 4) Students have liberty about the activities that they confirm in the classroom.
- 5) Student must learn communication skill in order to be successful in life and to develop a good personality.

Merits / Advantages of Communicative Approach:

- 1) This approach is most practical and functional approach.
- 2) This approach is helpful in all kinds of situations.
- 3) This approach develops speaking as well as listening skill of the students.
- 4) This is child centre approach.

PRINCIPAL

Matoshri College of Education
 Eklahare Tal. & Dist. Nashik

Merits / Advantages of Communicative Approach:
(Cont.)

- 5) This approach helpful for group work, peer work and problem solving activities.
- 6) This approach develops communication skill of the students.
- 7) This approach teaches various ways of expression of thoughts, emotions and feelings.

Demerits / Disadvantages of Communicative Approach:

- 1) This approach is incomplete approach because it ignores a no. of subskill of same area of language.
- 2) This approach is not suitable for lower classes.
- 3) This approach neglects grammar and structures.
- 4) This approach is not suitable for overcrowded classes.
- 5) This approach requires trained teachers.

Assignments:

- What is Communicative Approach?
Explain the importance, Merits, Demerits and Educational Implications of Communicative Approach.

References:

- Dr. Ghormode K. U. (Jan-2008).
Methodology of Teaching of English.
Nagpur: Vidya Prakashan. Page No.
- Dr. Moharil Medha (Feb-2007) Methods of
English Teaching. Nagpur: Vidya
Prakashan. Page No.

Thank You!

PRINCIPAL
Matoshri College of Education
Eklahare Tal. & Dist. Nashik

Matoshri Education Society's
Matoshri College of Education,
 Eklahare, Nashik
 Course : 205 Additional Pedagogy Course : Understanding
 Disciplines and Pedagogy of school Subject : English Education

Prepared by :

Prof. Shashikant T. Nikam
 M.A. (Eng.), M. Ed, SET (Education), D.C.M.

Unit 4 : Pedagogical Approaches, Methods and Learning Resources.

• Learning Resources:

➤ Let's Discuss

Learning Resources:

➤ Meaning:

- Learning Resources are the sources of collecting the information.
- Learning resources are texts, videos, software, and other materials that teachers use to assist students to meet the expectations for learning.
- The source which gives us the more information about the topic, content, or concept is called learning resources.

Learning Resources:

(Contd.)

- Learning Resources are very useful for learning any topic.
- It provides more information about the topic.
- It is assume that learner can get best experience through learning resources.
- Teaching aids, dictionary, various apps and many more are the learning resources.
- Learning resources give ample scope for understand the basic concept of the topic.
- Learning resources gives ample scope for detail learning.

Need and Importance of Learning Resources:

- 1) It creates a proper images in student's mind.
- 2) It creates a proper attention of pupils.
- 3) It provides better learning experiences and clarifications.
- 4) It reduces communication restrictions.
- 5) It is user friendly.

Need and Importance of Learning Resources:

(Contd...)

- 6) It creates the interest among the learner.
- 7) It is useful for all age group.
- 8) It helps the students to understand the difficult and complicated concept.
- 9) It creates the scientific attitude among the students.
- 10) It follows the maxims from known to unknown and from concrete to abstract.

PRINCIPAL

Matoshri College of Education
 Eklahare Tal. & Dist. Nashik

Classification of Learning Resources:

A) Traditional Learning Resources

B) Technological Learning Resources

Classification of Learning Resources:

A) Traditional Learning Resources

- > Text-Book
- > Reference Book / Magazines / News Paper
- > Teaching Aids (Audio-Visual Aids)
- > Encyclopaedia
- > Dictionary
- > Replica

Classification of Learning Resources:

B) Technological Based Learning Resources

- > LCD Projector
- > OHP
- > Language Lab
- > Lingua Phone
- > Mobile Apps
- > Web Apps
- > Websites
- > Search engine
- > Digital Board
- > Wikipedia

A) Traditional Learning Resources:

1. Text-Book :

- Text-book is the traditional learning resource.
- It provides the learner more and detail information about the topic.
- It is also provides pictures and references about the particular topic.
- Text book is the reliable source of information.

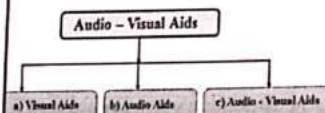
2. Reference Book / Magazines / News Paper:

- Reference book, magazines and newspapers are also the learning resources.
- They also provides us the information.
- They are the sources of information.
- Learner can collect the more information about any topic through these learning resources.

A) Traditional Learning Resources:

3. Teaching Aids(Audio-Visual Aids) :

- Audio-Visual Aids plays vital role for learning any content.
- It provides an opportunities for better understanding.
- It helps the teacher to secure and retain attention of pupils.
- It is effective substitutes for direct contacts of pupils with the past or far off environment.
- It can be classified into three parts

3. Teaching Aids(Audio-Visual Aids) :

a) Visual Aids:

- i. Blackboard
- ii. Flannel -Board
- iii. Flash Cards
- iv. Substitution Scroll
- v. Picture
- vi. Filmstrip

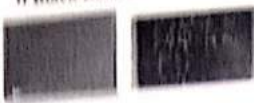
Abul

PRINCIPAL

Matoshri College of Education
Eklahare Tal. & Dist. Nashik

ii) Black Boards:

- It is the symbol of classroom
- It is used for writing purposes
- Teacher can write important points on it
- Students can observe it carefully

ii) Flannel Board:

- It is made with Flannel cloth.
- The sand paper are stuck on the back side of cut outs of papers.
- The flannel boards are used to teach picture compositions, stories and diagrams.

iii) Flash Cards:

- Cards which are flashed for the few times are known as flash cards
- displayed on the wall for a few times
- They flash like bulb used in camera
- It is very useful for reading and speaking practice and for development of vocabulary

iv) Substitutional Scroll:

- A Substitution Scroll requires a card sheet and some strips
- On the card a sentence pattern is written with blanks at crucial points. On the strips the words to be substituted are written.
- The strips are inserted through the cuts on the card sheet.
- One word appears through the window and the sentence is constructed

v) Picture:

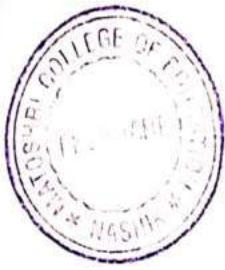
- It becomes easier to concentrate the attention of the students.
- A picture is worth ten thousand words.
- A good and suitable picture makes the lesson lively and effective.

vi) Filmstrip:

- The filmstrip provides serialized and pictorial materials.
- It is a large store of knowledge.
- It is useful for teaching stories.
- It is also useful to teach vocabulary and structures.
- A slide projector or film strip projector is used.

 PRINCIPAL
 Matoshri College of Edu
 Eklahara Taluka Dist. Ni

3. Teaching Aids(Audio-Visual Aids) :

b) Audio Aids:

- i. Radio
- ii. Tape Recorder
- iii. Record Player

i) Radio:

- It presents true spoken English
- It provides listening practice and oral work.
- It is effective means of informal education.
- Various lessons are relayed from Radio.

ii) Tape Recorder:

- It is useful in providing listening practice.
- It has flexibility in use
- Drilling is made with the help of this tape recorder.
- It is used for singing poems with music and rhythm.
- It is also use to correct the pronunciation.
- It supplies good models for imitation.

iii) Record Player:

- The prose, passages and poems can be recorded on gramophone records, tape recorder or on computer.
- Later play on tape recorder.
- It provides listening practice to the students.

3. Teaching Aids(Audio-Visual Aids) :

c) Audio - Visual Aids:

- i. Television
- ii. Educational CD's

i) Television:

- Various educational videos can play on television
- Various educational channels are available which shows the content on television.
- It is very useful for learning best experiences.
- It gives an opportunities for the learner to learn the content with visual as well as listen.
- It provides listening practice to the students.

Abul

PRINCIPAL

Matoshii College of Education 4
Eklahare Tal. & Dist. Nashik

ii) Educational CD's:

- Content is recorded with video, audio and picture format
- It is stored in CD's.
- It can be available for learner to see, or listen it at their own time as well.
- CD's can play on CD player or on Computer.

A) Traditional Learning Resources:

4) Encyclopaedia:

- It is a book or set of books giving information on many subjects or on many aspects of one subject and typically arranged alphabetically.
- Encyclopaedia entries are longer and more detailed than those in most dictionaries.
- Encyclopaedia articles focus on factual information concerning the subject named in the article's title.

A) Traditional Learning Resources:

5) Dictionary:

- Dictionary is an important instrument to comprehend the meaning of the words.
- Dictionary means a book of words listed alphabetically defined.
- It is easy to find out a particular word and its meaning.
- A dictionary is a listing of words in one or more specific languages, often arranged alphabetically which may include information on definitions, usage, pronunciations, translation.
- A book of words in one language with their equivalents in another.

A) Traditional Learning Resources:

6) Replica:

- A replica is an exact copy, such as of a painting, as it was executed by the original artist or a copy or reproduction.
- A replica is a copying closely resembling the original concerning its shape and appearance.
- An inverted replica complements the original by filling its gaps.
- It can be a copy used for historical purposes, such as being placed in a museum.
- Sometimes the original never existed.

B) Technological Based Learning Resources:

LCD Projector (liquid-crystal display):

An LCD projector is a type of video projector for displaying video, images or computer data on a screen or other flat surface.

It is a modern equivalent of the slide projector or overhead projector.

to display images, LCD (liquid-crystal display) projectors typically send light from a metal-halide lamp.

It is very useful in day to day teaching-learning process.

It creates direct bond between content and teaching.

Students can easily understand the concept.

B) Technological Based Learning Resources: (Contd...)

Importance of LCD Projector:

1. More efficient note-taking
2. Interactive presentations keep children engaged.
3. Build games into your lessons.
4. Teach with a range of mediums.
5. Make better use of time in the classroom.

Atul

PRINCIPAL

Matoshi, District of Education
Kalahane Tal. & Dist. Nashik

B) Technological Based Learning Resources:

A. Smart Board:

- It is a software system that is designed to help in the delivery of content through a variety of digital devices.
- The smart board is generally used in a classroom.
- It is a large interactive display that is used for teaching and learning.
- It is a type of digital whiteboard that is used for teaching and learning.

B) Technological Based Learning Resources:

A. Digital Board / Smart Board:

- It is also known as electronic whiteboard.
- A digital whiteboard is a two-dimensional display used for digital content.
- It involves a stylus or other tool for users to create digital writing, drawings or designs.
- Digital board or Smart board is a large interactive display in the form factor of a whiteboard.
- It can either be a standalone touchscreen computer used independently to perform tasks and interactions.
- A connectable apparatus can used as a touchpad to control computers from a projector.
- It is used in a variety of settings including classrooms in all levels of education.

B) Technological Based Learning Resources:

II. Wikipedia:

- Wikipedia is a multilingual online encyclopaedia that is maintained by a community of volunteer editors using a wiki-based editing system.
- It is the largest and most popular general reference work on the Web. Wikipedia.
- Wikipedia is a free online encyclopedia that is maintained by a community of volunteer editors using a wiki-based editing system.

> Assignments:

- Discuss various learning resources.
- Explain the traditional learning resources.
- Explain the technological learning resources.
- Write short note on:
 - LCD Projector
 - Mobile App
 - Importance of Audio-Visual Aids
 - Language Lab

> References:

- Dr. Ganesha K. J. (2010), Methodology of Teaching of English, Nagpur: Veda Prakashan, Page No. 85-100.
- Dr. Michael Allen (2012), Methods of English Teaching, Nagpur: Veda Prakashan, Page No. 66-76.
- www.wikipedia.com

Thank You!

(Signature)
PRINCIPAL
 Maharashtra State Board of Education
 Elphinstone Rd. Dist. Nashik